

Spatial analysis of urban poverty based on social, economic and educational dimensions of Rasht city

Zahra Alizadeh¹, Mohammad Taghi Masoumi^{*2}, Hossein Nazmfar³, Akbar Abravesh⁴

- 1- PhD student of geography and urban planning, Ardabil Branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran.
- 2- Associate Professor of Geography and Urban Planning, Ardabil Branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran.
- 3- Professor of Geography and Urban Planning, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.
- 4- Assistant Professor of Statistics and Computer Science, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

Received: 23 August 2023

Accepted: 13 November 2023

Extended Abstract

Introduction

In order to evaluate the level of urban poverty in different blocks of Rasht city and to cluster poverty in this city (very poor, poor, average, prosperous, very prosperous), 17 indicators of urban poverty using Arc GIS software and hot spot analysis method. The space of urban poverty was drawn according to their poverty components. The rate of urban poverty in different blocks of Rasht city was calculated using R statistical software and Prometheus multi-indicator decision-making method, where the weights of the indicators were calculated using the ANP method from the raw data of the statistical blocks of Rasht city obtained in the census of 2015. The findings of the research showed that the hot spots (prosperous and very prosperous) are mostly seen in the central core of the city. On the other hand, cold spots (poor, very, and poor) are mostly observed in the outskirts of the city in the east, west, and southwest of Rasht city. The border between these two regions of moderate spots is a dividing line and the border of urban poverty from poor to wealthy. The comparison of the components shows that educational poverty has followed and expanded from a uniform structure in this city. The noticeable difference in the dimensions of urban poverty is in the social component and the economic component, so that the pattern of distribution of social poverty and economic poverty are inverted, wherever the social poverty is more, the economic poverty is less in them. Also, a significant difference between educational poverty and social poverty can be seen in the northeastern region of Rasht, which is poor and very poor in terms of social poverty, and on the contrary, it is prosperous and very prosperous in terms of education.

Methodology

In this research, the multidimensional poverty index approach was used to calculate the amount of urban poverty in different blocks based on the components related to economic poverty, social poverty, and educational poverty.

Results and Discussion

In the city of Rasht, the dimensions of the physical development of the city have more obvious consequences. With its social, economic, industrial, etc. attractions, Rasht city has been known as a population attraction pole in the region, and the demographic changes and the subsequent physical development of the city after land reform in the second Pahlavi period from 1956 until

*. Corresponding Author (Email: Taqi.masoumi@iauardabil.ac.ir)

now confirm this. Due to the location of this city in a smooth and fertile plain, this development has generally been associated with the destruction of agricultural lands and the annexation of villages around the city. Considering the rapid changes in population and the physical growth of the city, the need for planned development and urban organization is felt more than before.

The effective factors in increasing the number of immigrants to the city of Rasht can be divided into two main natural and human groups from the point of view of geography and urban planning: natural factors such as: special geographical situation and earthquakes that happened in the surrounding cities. Human factors such as: political, economic-social factors, as well as rural repulsive and urban attractive factors. The increase in population has caused the reduction of urban per capita, so that different indicators are completely unbalanced in the city.

The spatial expansion of Rasht city has expanded in a spiral and within the void and has integrated many agricultural lands within its service limits. Among other things that have been affected by the population growth are the heavy pollution of the rivers located in the city, as well as the increase in the production of garbage, urban sewage, and the change in the use of agricultural land. The growth of the population and especially the arrival of immigrants in Rasht city has caused a kind of selective economic-social separation in the city. Among other things, we can mention the increase in the level of informal settlements in the outskirts of the city and the increase in the amount of social crimes in these areas.

Although the expansion of the city in the form of a star causes the land to remain empty in the distance between its radii, but these lands provide better conditions for the development of green spaces, forestry and parks. In general, at some distances from this design, the big ring roads connect the radii to each other. There is no development around the main roads. The main roads connect to different areas of the city at the intersection with Shuaa. This form is the logical result of the expansion of concentrated cities that begin to expand along the roads outside the city. Star city development allows for a centralized and compact model with a center and pulls public transportation to the city center, so that the entire city and its people have access to the city center, which, among other things, The merits of the plan are counted. Also, the existence of green spaces that have access to rural spaces also provides an environment for walking, cycling, horse racing and sightseeing. The theoretical model of the development of Rasht city, a combination of three models of multi-core construction (with the main cores of the central market, Zarjoub, Motahari Street, Pirsara and Golsar), general construction of the city (establishment of service units based on the geographical conditions of the city) and sectoral construction (Nashi) It is from the creation of radial streets such as Imam Khomeini, Shariati, Lahijan, Saadi, Shahid Ansari, Biston and Lakani Street). Due to the construction of this city, it has a radial-ring construction, which is indicated by the communication lines and accesses.

Conclusion

Based on the research findings and the comparison of social poverty, economic poverty, educational poverty and urban poverty in Rasht, the distribution of poverty in Rasht follows a uniform structure and has expanded. The noticeable difference in the dimensions of urban poverty is in the social component and the economic component, so that the distribution pattern of social poverty and economic poverty are inverted, so that wherever social poverty is more, economic poverty is less in them. A clear example of this is Hafez Abad in the west of the city. It is Rasht. Also, there is a significant difference between educational poverty and social poverty in the northeast region of Rasht, the rural neighborhood of Imam Reza, which is poor and very poor in terms of social poverty, but prosperous and very prosperous in terms of education. In terms of similarity, a significant similarity between the social dimension with the educational dimension and the economic dimension with the multidimensional poverty of Rasht city can be seen in most parts.

Keywords: Spatial analysis, Urban poverty, ANP method, Rasht.

تحلیل فضایی فقر شهری مبتنی بر ابعاد اجتماعی، اقتصادی، آموزشی شهر رشت*

زهرا علیزاده - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران
محمد تقی معصومی^۱ - دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.
حسین نظم فر - استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
اکبر آبروئیس - استادیار گروه آمار و علوم کامپیوتر دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۰۱

چکیده

به منظور ارزیابی میزان فقر شهری در بلوک‌های مختلف شهر رشت و خوشه‌بندی فقر در این شهر (خیلی فقیر، فقیر، متوسط، مرفه، خیلی مرفه)، شاخص‌های ۱۷ گانه فقر شهری با استفاده از نرم افزار Arc GIS و به روش تحلیل لکه‌های داغ گستره فضایی فقر شهری بر حسب مولفه‌های فقر آنها رسم شد. میزان فقر شهری در بلوک‌های مختلف شهر رشت با استفاده از نرم‌افزار آماری R و به روش تصمیم‌گیری چند شاخصه پرومته که وزن شاخص‌ها از روش ANP از داده‌های خام بلوک‌های آماری شهر رشت که در سرشماری سال ۱۳۹۵ بدست آمده بود محاسبه شد. یافته‌های پژوهش نشان دادند که لکه‌های داغ (مرفه و خیلی مرفه) بیشتر در هسته مرکزی شهر دیده می‌شود. در مقابل، لکه‌های سرد (فقیر و خیلی و فقیر) بیشتر در حاشیه شهر در شرق، غرب و جنوب‌غربی شهر رشت مشاهده می‌شوند. حد فاصل این دو منطقه لکه‌های معتدل به صورت باریکه منفصل کننده و مرز عبور فقر شهری از فقیر به مرفه قرار گرفته است. مقایسه مولفه‌ها نشان می‌دهد، فقر آموزشی از ساختار یکنواختی در این شهر تبعیت کرده و گسترش یافته است. تفاوت قابل ملاحظه در ابعاد فقر شهری در مؤلفه اجتماعی با مولفه اقتصادی می‌باشد به طوری که الگوی توزیع فقر اجتماعی با فقر اقتصادی حالت معکوس دارند هر جا که فقر اجتماعی بیشتر هست، فقر اقتصادی در آنها کمتر می‌باشد. همچنین، تفاوت معنی‌دار بین فقر آموزشی و فقر اجتماعی در منطقه شمال شرق رشت دیده می‌شود که از بعد فقر اجتماعی فقیر و خیلی فقیر می‌باشند و برعکس از لحاظ بعد آموزشی مرفه و خیلی مرفه می‌باشد.

واژگان کلیدی: تحلیل فضایی، فقر شهری، روش ANP، شهر رشت.

*. این مقاله مستخرج از رساله دکتری خانم زهرا علیزاده به راهنمایی نویسنده دوم و سوم و مشاوره نویسنده چهارم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل می‌باشد.

مقدمه

فقر یکی از پدیده‌های نامطلوب اجتماعی است که برنامه ریزان و سیاست‌گذاران همواره در پی کاهش آن هستند. موفقیت برنامه‌های فقرزدایی به همان اندازه که به سیاست‌ها و چگونگی اجرای برنامه‌ها وابسته است، به شناسایی دقیق پدیده فقر و معرف‌های آن نیز بستگی دارد (عرب مازار و حسینی نژاد، ۱۳۸۷: ۴۱).

تمرکز فقر در شهرها یکی از چالش‌های مهمی است که شهرهای قرن بیست‌ویکم با آن مواجه‌اند (سیملر و همکاران، ۲۰۰۴: ۱). محیط‌های شهری از سیستم‌های پیچیده و پدیده‌های پیچیده و روابط و تعامل‌های متعدد بین اجزا متشکل‌اند. فقر نیز یکی از این پدیده‌های پیچیده است که به واسطهٔ اثرهای سویی که دارد در کانون توجه قرار گرفته است و به رویکردی چند بُعدی نیاز دارد. گذشته از کشورهای در حال توسعه، در کشورهای توسعه یافته نیز فقر با تفاوت‌های ویژه در طبقه‌بندی، گونه‌شناسی، ابعاد و اهمیت، اما با برخی ویژگی‌های اساسی مشترک، به چشم می‌خورد؛ به طوری که بی‌خانمانی افراطی‌ترین مظهر فقر در مناطق شهری است (Paraschiv, 2012: 227).

فقر شهری، معضلی چندبُعدی است که افراد را با مشکلاتی از جمله دسترسی محدود به فرصت‌های شغلی و درآمدی، محرومیت از مسکن و خدمات مناسب، محیط‌های ناسالم و خشن و محرومیت از خدمات تأمین اجتماعی و سازوکارهای حمایتی بهداشتی و آموزشی مواجه می‌کند (Duclos, 2006: 29).

با توجه به مزایای تجزیه و تحلیل سیستمی، منطقه‌ای و فضایی جغرافیایی، مطالعه‌ی فقر از نظر جغرافیایی برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار ضروری است. علی‌رغم کارهای صورت گرفته، به نظر می‌رسد فقر شهری در شهرهای ایران و بویژه در شهرهای پرجمعیت به صورت بارز وجود دارد. فقر شهری خود زمینه ساز بسیاری از مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی شده است. شهر رشت نیز به نوبه خود از فقر شهری در برخی مناطق خود رنج می‌برد. طبق سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ جمعیت این شهر برابر ۶۷۶۹۹۱ نفر بود و هم‌اکنون این شهر به عنوان یکی از شهرهای پرجمعیت ایران محسوب می‌شود (مرکز آمار ایران). بدیهی است که آگاهی از وضعیت فقر در این شهر اولین قدم در راه برنامه ریزی درست برای کاهش فقر است. یکی از مهم‌ترین مسائلی که وضعیت فقر را در شهر مشخص می‌کند، وضعیت پراکنش (توزیع) فضایی فقر شهری است. مسائلی نظیر فقر تنها یک مسئله فردی نیستند بلکه در عین حال چالشی اجتماعی و محیطی نیز هستند. فقر و محرومیت چیزی فراتر از تفاوت درآمد است و بر عوامل دیگری نظیر فرصت‌های آموزشی، بهداشت، شرایط مسکن و غیره نیز بستگی دارد؛ و مهم‌تر اینکه نقش محیط در تعیین و شکل دادن به فقر و نابرابری تقریباً نادیده انگاشته شده است. محیط شهری به‌مانند پلاتفرمی عمل می‌کند که با رفتار مردم و فرصت‌های پیش روی آن‌ها در تأثیر و تأثر است، اشتغال، پیشرفت تحصیلی و تحرک اجتماعی همگی از محیط جغرافیایی که فرد در آن واقع شده است تأثیر می‌پذیرند (پینونکلی، ۲۰۱۶: ۳). لذا دانستن الگوی توزیع فضایی فقر شهری در این شهر مسئله‌ای بسیار مهم و حیاتی در امر مبارزه با فقر در این شهر بوده و می‌تواند راهنمای سیاست‌گذاران برای کاستن فقر در این شهر باشد. بررسی الگوی توزیع فضایی فقر در شهر رشت با توجه به تحولاتی که در چند دهه‌ی اخیر در این شهر انجام گرفته، از عواملی مانند عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و کالبدی ناشی می‌شود. این شهر به لحاظ آب و هوای معتدل مقصد مهاجرت بسیاری از افراد از شهرها و روستاهای استان و نیز استان‌های همجوار مثل اردبیل، قزوین و زنجان شده است و این خود دلیلی بر گسترش حاشیه نشینی و فقر شهری در این شهر به حساب می‌آید.

مبانی نظری

برای فهم شهری شدن فقر و تحلیل آن در کلان‌شهرهای جهان در حال توسعه، نمی‌توان آن را پدیده‌ای مجزا و منفرد، در نظر گرفت بلکه این مسئله، حاصل عملکرد زمینه‌ها، عوامل، پسوندها و سازوکارهای علی متعددی می‌باشد که در ابعاد منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی در هر برهه از زمان، باعث ظهور، تمرکز و تداوم الگویی متفاوت از این پدیده می‌شوند (موحد و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۷). در قرن بیست و یکم، یکی از شاخصهای پیشرفت شهری، مسأله پایین بودن فقر شهری است (احدی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۱). فقر شهری مجموعه‌ای از فقر انتقال‌یافته از جامعه روستایی (توسط مهاجران به شهر) و نیز فقر تولید و بازتولید شده در جامعه شهری (توسط جابجایی‌های درون‌شهری) را در برمی‌گیرد (Davis, 2006: 48) شهری شدن فقر از بزرگترین چالش‌های توسعه جهانی است که در صورت تداوم روند نامطلوب کنونی، در طی سه دهه آتی شامل دو میلیارد نفر ساکنان نواحی فقیرنشین خواهد شد (روستایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲۵).

تحقیقات بسیاری برای بررسی وضعیت فقر شهری در کشورهای مختلف جهان انجام گرفته است. که ما تنها به مواردی که در بیست سال اخیر انجام گرفته اشاره می‌کنیم. بررسی و آگاهی از وضعیت فقر در یک جامعه اولین قدم در مسیر برنامه ریزی برای مبارزه با فقر و محرومیت است (عرب مازار و حسینی نژاد، ۱۳۸۷: ۸۰). هنری می‌هیو در مجموعه مقالات خود با عنوان «کار و فقر در لندن» به‌طور واضح وضعیت فقرا را مورد بررسی قرارداد (ولی نوری و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۵). یک قرن پیش جغرافی‌دانان معروفی همچون الیزه رکلو و پیتر کروپوتکین مطالعاتی را پیرامون نابرابری‌های جغرافیایی و فقر انجام دادند. در حدود سال‌های ۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰ نیز کارهای ارزشمندی پیرامون حل مشکل فقر شهری توسط جغرافی‌دانان انجام گرفت. از آن جمله نگارش «کتاب عدالت اجتماعی و شهر» توسط دیوید هاروی بود (موحد و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۰).

تانک و کیم (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «تمرکز یا پراکندگی؟ بررسی پیدایش پویایی فضایی توزیع فقر در کالیفرنیا جنوبی» پویایی فضایی توزیع فقر شهری در جنوب کالیفرنیا را با استفاده از رگرسیون فضایی بررسی و به این نتیجه رسیده‌اند که فقر همسایگی عمدتاً توسط خوشه‌بندی ثروت و دیگر فرآیندهای صریح فضایی شکل می‌گیرد.

زکریا و همکاران (۲۰۱۷) پژوهشی با عنوان «مروری بر رده‌بندی فقر شهری با استفاده از روش هوش مصنوعی» که روی فقر شهری در مالزی انجام گرفته از روش هوش مصنوعی استفاده کرده و فقر شهری در مالزی را رده‌بندی کردند. لنجو و مارا (۲۰۱۸) در تحقیقی با عنوان «فقر شهری در مقابل طیف شهرهای کوچک و بزرگ ویتنام» فقر شهری را در تمام شهرهای ویتنام مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه رسیدند که دسترسی به خدمات اساسی در شهرهای کوچک نسبت به شهرهای بزرگ کمتر است.

لیو و همکاران (۲۰۱۷) پژوهشی با عنوان «الگوهای فضایی-زمانی فقر روستایی در چین و استراتژی‌های هدفمند فرونشست فقر» تحلیل فضایی برای بررسی فقر شهری مورد استفاده قرار گرفته است. «اندازه‌گیری جامع فقر و ضد فقر استانی بعد از ۲۰۲۰ در چین» عنوان پژوهشی هست که در آن ژو و شیونگ (۲۰۱۸) از روش تحلیل فضایی برای مطالعه‌ی روی فقر شهری بکار گرفته و نتیجه‌گیری شده که به احتمال زیاد چین برای مقابله با فقر در مناطق فقیرنشین تجربه دشواری دارد.

خسروی نژاد (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «برآورد فقر و شاخص‌های فقر در مناطق شهری و روستایی» خط فقر بر اساس رویکرد رفتار مصرفی و مطلوبیت گرایی در قالب سیستم مخارج خطی با استفاده از داده‌های خام بودجه خانوار که در طبقات پنج گانه گروه بندی شده اند، برای جوامع شهری و روستایی برآورد شده است. نتایج حاکی از آن است که در

نیمه اول دوره مطالعه شاخص‌های فقر روند تقریباً نزولی را طی کرده اند، این در حالی است که نیمه دوم، تصویری از صعودی بودن شاخص‌های فقر را ارائه می‌کند.

جواهری و همکاران (۱۳۹۳) در مطالعه‌ای با عنوان «رویکرد فازی و پهنه‌بندی فقر چندبعدی در فضاهای شهری (نمونه موردی: شهر کامیاران)» به روش فازی به پهنه‌بندی فقر چندبعدی شهر کامیاران در قالب ۷۰ شاخص اقتصادی، مسکن، دارایی، بهداشت و دانش پرداختند. ایشان در تحقیق خود از روش‌های متعددی همچون کریجینگ و کریجینگ همبسته استفاده کردند.

زنگانه و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای با عنوان «گستره‌های فضایی فقر شهری اراک» فقر شهری در اراک را با استفاده از روش وزن دهی سلسله مراتبی AHP و مدل تصمیم‌گیری چند شاخصه ELECTRE مشخص کردند. با توجه به یافته‌های تحقیق، آن‌ها با تلفیق شاخص‌های چندبعدی اجتماعی، اقتصادی و کالبدی، هفت گستره‌ی اصلی در شهر اراک شناسایی کردند. روستایی و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان "بررسی تحلیل فضایی

گسترش فقر شهری در شهر تبریز طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۷۵" نشان داد که توزیع فقر شهری در تبریز از مدل خوشه‌ای پیروی می‌کند و خوشه‌های مرفه در نزدیکی مرکز شهر و خوشه‌های فقیر در حاشیه شهر متمرکز شده‌اند.

روستایی و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان «توزیع فضایی و پهنه‌بندی فقر شهری بر پایه مؤلفه‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی (مطالعه موردی: شهرستان میاندوآب)» فقر شهری را در شهر میاندوآب برحسب شاخص فقر چندبعدی اجتماعی، اقتصادی و کالبدی با ۳۰ شاخص مورد بررسی قراردادند. آن‌ها در تحقیق خود از تحلیل لکه‌های داغ و آماره خودهمبستگی موران استفاده کرده و نشان دادند که فاصله طبقاتی در فضای این شهر وجود دارد.

موحد و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان «تحلیل فضایی فقر شهری در کلان‌شهر تهران» با استفاده از روش سلسله مراتبی AHP، مدل تصمیم‌گیری چند شاخصه‌ی ویکور فازی و تحلیل خودهمبستگی موران توزیع فضایی فقر شهری را در شهر تهران بررسی کردند. برابر یافته‌های این تحقیق، آن‌ها کلان‌شهر تهران را از لحاظ میزان فقر شهری به پنج بخش خیلی فقیر، فقیر، متوسط، مرفه و خیلی مرفه تقسیم‌بندی کردند.

فرهادی خواه و همکاران (۱۳۹۶) در مطالعه‌ای با عنوان «تحلیل فضایی فقر شهری در سطح محله‌ها (نمونه پژوهی: شهر مشهد)» فقر شهری را در محلات شهر مشهد در قالب سه بعد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی و ۳۰ شاخص مورد بررسی قراردادند. آنها در تحقیق خود از روش سلسله مراتبی AHP و نرم‌افزار Arc GIS استفاده کرده و نشان دادند که فقر در محلات شهر مشهد به‌طور یکنواخت توزیع نشده و بزرگ‌ترین خوشه‌ی فقر شهری در بخش شرقی شهر مشهد قرار گرفته است.

اصغرپور و همکاران (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای با عنوان «تحلیل فضایی فقر شهری در جهت رسیدن به عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: محله دزاشیب منطقه یک شهرداری تهران)» با استفاده از تحلیل فضایی و روش سلسله مراتبی AHP نشان دادند که فقر شهری در محله دزاشیب تهران به‌طور یکنواخت توزیع نشده است.

روستایی و همکاران (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای با عنوان «مقایسه تحلیل آمار فضایی با آمار کلاسیک در تحلیل شاخص‌های اجتماعی فقر شهری تبریز» دو روش تحلیل آمار فضایی و روش تحلیل آمار کلاسیک در تحلیل شاخص‌های اجتماعی فقر شهری تبریز مقایسه کرده و به این نتیجه رسیدند که هر دو نوع تحلیل تقریباً منجر به خوشه‌بندی یکسانی می‌شود.

سرائی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «تحلیلی بر مولفه‌های تبیین کننده فقر شهری در شهر اسفراین» از روش تحلیل فضایی لکه‌های داغ و آماره موران و همچنین شاخص میانگین مرکزی استفاده کرده و به این نتیجه رسیدند

که شهر اسفراین به سه طبقه متوسط ۵۱ درصد، ۴۵ در صد فقیر و ۵ در صد مرفه را شامل می شود.

روش پژوهش

ابعاد فقر شهری: در این تحقیق، رویکرد شاخص فقر چندبعدی برای محاسبه میزان فقر شهری در بلوکهای مختلف بر اساس مولفه های مربوط به فقر اقتصادی، فقر اجتماعی، فقر آموزشی بکار رفتند. این مولفه ها به ترتیب عبارتند از:

بُعد اجتماعی: شاخص های اجتماعی شامل شاخص های جمعیت فعال به جمعیت ده ساله و بیشتر، جمعیت بیکار به جمعیت ده ساله و بیشتر، جمعیت شاغل به جمعیت ده ساله و بیشتر، نسبت سالخوردگی، بعد خانوار، تعداد زنان طلاق گرفته، نسبت مردان طلاق گرفته، جمعیت غیرفعال به جمعیت ده ساله و بیشتر، بررسی گردیده است.

بُعد اقتصادی: در این بخش و به منظور تعیین گستره های فقر شهری در بعد اقتصادی، مؤلفه هایی همچون نرخ مشارکت اقتصادی، نرخ مشارکت اقتصادی زنان، نرخ بیکاری، نرخ بیکاری زنان، ضریب فعالیت عمومی، درصد سرباری، بار تکفل، بار تکفل خالص، مورد بررسی قرار گرفتند.

بُعد آموزشی: این شاخص از فقر برآیند محدودیت های تحصیلی و آموزشی ناشی از ازدحام و نقصان در ارائه خدمات، عدم توانایی در ارائه خدمات، عدم توانایی در پرداخت هزینه های تحصیلی سنجش می شود و با شاخص های نرخ باسوادی مردان، نرخ باسوادی در زنان و جمعیت محصل به جمعیت ده ساله و بیشتر، است. بررسی گردیده است.

داده های مربوط به بلوکهای آماری حاصل از سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ به تعداد ۶۷۳۸ موجود در محدوده مورد مطالعه، بر اساس فن های تحلیل آماری در معرض تحلیل قرار گرفتند. در این نوشتار شاخصهای هر یک از ابعاد فقر شهری به صورت جداگانه تحلیل شده، در نهایت ۴۹۰۷ بلوک آماری تجزیه و تحلیل شده و داده های نقطه ای را فراهم آوردند. متغیرهای فقر شهری مورد مطالعه به قرار ذیل هست:

$$(۱) \text{ نرخ بیکاری: رابطه } = \frac{\text{جمعیت بیکار ده ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت فعال ده ساله و بیشتر}} \times 100$$

$$\text{نرخ مشارکت اقتصادی: رابطه (۲)} = \frac{\text{جمعیت فعال ده ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت ده ساله و بیشتر}} \times 100$$

$$(۳) \text{ نرخ مشارکت اقتصادی زنان: رابطه } = \frac{\text{جمعیت فعال زنان ده ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت زنان ده ساله و بیشتر}} \times 100$$

$$(۴) \text{ نرخ بیکاری زنان: رابطه } = \frac{\text{جمعیت بیکار زنان ده ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت زنان فعال ده ساله و بیشتر}} \times 100$$

$$(۵) \text{ درصد نسبت سرباری: رابطه } = \frac{\text{جمعیت ۹ تا ۱۰ ساله + جمعیت ۶۵ ساله به بالاتر}}{\text{جمعیت ۱۰ ساله تا ۶۵ ساله}} \times 100$$

$$(۶) \text{ بار تکفل وابستگی: رابطه } = \frac{\text{فعالان درس فعالیت + افراد خارج از سن فعالیت}}{\text{جمعیت تکفل}} \times 100$$

$$\text{بار تکفل خالص: رابطه (۷)} = \frac{\text{جمعیت کل}}{\text{جمعیت تکفل}} \times 100$$

$$\text{ضریب فعالیت عمومی: رابطه (۸)} = \frac{\text{جمعیت فعال}}{\text{کل جمعیت}} \times 100$$

$$(۹) \text{ نرخ باسوادی مردان: رابطه } = \frac{\text{جمعیت باسوادتنش سال بیشتر مردان}}{\text{تعداد کل جمعیت تنش سال بیشتر}} \times 100$$

$$\text{نرخ باسوادی زنان: رابطه (۱۰)} = \frac{\text{جمعیت باسوادتنش سال بیشتر زنان}}{\text{تعداد کل جمعیت تنش سال بیشتر}} \times 100$$

$$\text{جمعیت غیرفعال محصل نسبت به جمعیت ۱۰ سال و بیشتر: رابطه (۱۱)} = \frac{\text{جمعیت باسواد}}{\text{کل جمعیت تنش سال و بیشتر}} - 1$$

$$\begin{aligned} (12) \quad & \text{جمعیت فعال} \times 100 = \frac{\text{جمعیت ده ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت ده ساله و بیشتر}} \\ (13) \quad & \text{جمعیت شاغل} \times 100 = \frac{\text{جمعیت شاغل}}{\text{جمعیت ده ساله و بیشتر}} \\ (14) \quad & \text{جمعیت بیکار} \times 100 = \frac{\text{جمعیت بیکار}}{\text{جمعیت ده ساله و بیشتر}} \\ (15) \quad & 1 - \frac{\text{جمعیت فعال}}{\text{جمعیت ده ساله و بیشتر}} \times 100 = \text{جمعیت غیرفعال} \\ (16) \quad & \text{نسبت سالخوردگی} \times 100 = \frac{\text{جمعیت 65 ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت کل}} \\ (17) \quad & \text{بعد خانوار} \times 100 = \frac{\text{جمعیت کل}}{\text{تعداد کل خانوار}} \end{aligned}$$

جمعاً از ۱۷ شاخص جهت بلوک‌بندی فقر شهری در قالب سه بعد فقر اقتصادی، فقر آموزشی و فقر اجتماعی استفاده گردید. در ابتدا با استفاده از فرایند تحلیل شبکه (ANP) برای هر یک از شاخص فقر شهری وزنی اختصاص یافته و سپس با استفاده از روش تصمیم‌گیری PROMETHEE-II فقر شهری در هر یک از بلوکهای شهر رشت امتیازبندی شده‌اند. به دلیل حجم بالای داده‌ها از نرم‌افزارهای متداول بهینه‌سازی استفاده نشده و هر دو روش ANP و PROMETHEE-II در نرم‌افزار برنامه‌نویسی R و با استفاده از پکیج‌های "AHPsurvey" و "PROMETHEE" اجرا شدند. در ادامه، با استفاده از نرم‌افزار Arc GIS و بر اساس فقر شهری مورد تحلیل قرار گرفته و پهنه‌بندی شدند. به لحاظ اینکه بعضی از بلوکهای مورد مطالعه دارای داده‌های آماری ناقص بودند، از روش موران استفاده گردید. ابزار تحلیل خودهمبستگی فضایی موران بر اساس مکان دو مقدار و خصیصه موردنظر جغرافیایی می‌پردازد. این تحلیل الگوی توزیع عوارض در فضا را با ملاحظه هم‌زمان موقعیت مکانی و خصیصه مورد ارزیابی قرار می‌دهد. این ابزار در حقیقت شاخص موران را محاسبه می‌کند و با استفاده از امتیاز Z و P-Value به ارزیابی و معنادار بودن شاخص محاسبه شده می‌پردازد. اگر مقدار شاخص موران نزدیک به +۱ باشد، داده‌ها دارای خودهمبستگی فضایی و دارای الگوی خوشه‌ای بوده و اگر مقدار شاخص موران نزدیک به -۱ باشد، آنگاه داده‌ها از هم گسسته و پراکنده می‌باشند. ضریب جهانی موران برای تخمین زدن میزان تمرکز یا پراکندگی در شهرها مورد استفاده قرار می‌گیرد. این ضریب به این صورت محاسبه می‌گردد.

$$I = \frac{n \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n w_{i,j} z_i z_j}{S_0 \sum_{i=1}^n z_i^2} \quad (18)$$

در این رابطه N تعداد ناحیه‌ها و X مقدار متوسط متغیر مورد مطالعه و W_{ij} ضریب وزنی بین دو ناحیه i و j می‌باشد. ضریب جهانی موران بین ۱ و -۱ مرتب می‌شود. مقدار ۱ نشان‌دهنده تجمع زیاد و نواحی با تراکم بالاست. مقدار -۱ بیانگر وجود نوعی الگوی شطرنجی و توزیع برابر متغیر در سطح نواحی شهری است. شهرهایی با مقدار بزرگ تر ضریب موران دارای هسته‌ای متمرکز و متراکم هستند و کم تر دچار پراکندگی شهری شده‌اند. هنگامی که مقدار ضریب موران به صفر نزدیک باشد، تفسیر آن کمی پیچیده تر خواهد بود. در این حالت الگوی پراکنش جمعیت و تراکم در شهر به صورت روشن و قاعده مند نبوده و حالت توزیع تصادفی دارد. از تحلیل لکه‌های داغ برای مشخص نمودن بلوکهای

همسان استفاده گردید. تحلیل لکه‌های داغ آماره گتیس-اردجی برای کلیه عوارض موجود در داده‌ها محاسبه می‌نماید. امتیاز Z محاسبه شده نشان می‌دهد که کجای داده‌ها مقادیر کم و زیاد خوشه‌بندی شده‌اند. در مرحله بعد ترسیم نقشه‌های گستره فضایی هر یک از ابعاد فقر شهری رشت با استفاده از نرم‌افزار (GIS 10.7)، با به‌کارگیری روش خودهمبستگی پرومته داده-های بلوکها مشابهت‌سازی شده و در کنار یکدیگر قرار گرفته و یاخته‌های خارج از رشت حذف شد و ۴۹۰۷ داده به دست آمد.

مراحل انجام و به‌کارگیری روش: در این پژوهش، بلوکهای فقر شهری رشت در قالب هفده شاخص بیان شده مورد

بررسی قرار گرفتند. در ابتدا، از روش ANP برای وزن دهی به هریک از شاخص‌ها استفاده شدند. روش ANP که در واقع تعمیمی از روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) است، به ساختار سلسله مراتبی نیاز نداشته و در نتیجه ارتباط بین سطوح مختلف تصمیم را به صورت شبکه‌ای نشان می‌دهد (ساعتی، 2001). چون در این پژوهش شرایط استفاده از AHP برقرار نبود از روش کلی‌تر ANP استفاده گردید. در ادامه، روش PROMETHEE-II را بکار برده و امتیاز فقر شهری هر یک از بلوکهای شهری رشت را به دست آمد. در این پژوهش، تابع مرجع خطی $p(d)$ در نظر گرفته شده و برای هر بلوک یک مقدار برتری خالص $\varphi(\cdot)$ به دست آمد.

$$p(d) = \begin{cases} 0 & d \leq 0 \\ d/p & 0 \leq d \leq p \\ 1 & d > p \end{cases} \quad (19)$$

مقدار برتری خالص برای بلوک a ، $\varphi(a)$ ، به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$\varphi(a) = \varphi^+(a) - \varphi^-(a) \quad (20)$$

$$\varphi^+(a) = \frac{1}{n-1} \sum_{x \in A} \pi(a, x), \quad (21)$$

$$\varphi^-(a) = \frac{1}{n-1} \sum_{x \in A} \pi(x, a), \quad (22)$$

$$\pi(a, x) = \sum_{j=1}^6 p_j(a, x) w_j, \quad (23)$$

$$\pi(x, a) = \sum_{j=1}^6 p_j(x, a) w_j, \quad (24)$$

و w_j تا وزن‌های اختصاص داده شده توسط روش ANP به هریک از شاخص‌های فقر شهری است. حال اگر $\varphi(b) < \varphi(a)$ آنگاه بلوک a دارای فقر شهری کمتری از بلوک b است و برعکس.

تحلیل فضایی: تحلیل فضایی در پی انقلاب کمی و برای کشف نظریه‌ها و قوانین فضایی پراکندگی‌ها نتیجه گرفته است. از نظر طرفداران این نگرش جغرافیای قدیم (ناحیه‌ای) درصدد کشف نظریه‌های جهانی نیست و برابر این، نمی‌تواند دانش علمی تولید کند. در نتیجه‌ی چنین وضعی، این دانش قادر به حل مسائل و مشکلات جامعه نیست. هدف تحلیل فضایی تحلیل پراکندگی‌ها یعنی توصیف ساختار فضایی و استدلال این ساختارها از طریق روابط فضایی و سرانجام برنامه‌ریزی فضایی فعالیت‌های انسان است. پس از ورود کامپیوتر و ایجاد سیستم اطلاعات جغرافیایی، تحلیل فضایی رویکرد اصلی جغرافیا شد و اکنون نیز سیطره‌ی این نگرش ادامه دارد. از نظر فلسفه علم، تحلیل فضایی با پراکندگی‌ها به‌منزله هستی‌های مستقل سروکار دارد. دانش حاصل به‌صورت نظریه‌های مستقل و جهانی بیان می‌شود. روش‌شناسی

کمی و تجربی در قالب علم مهم زمین‌آمار همه‌پردازش‌های آماری مانند درون‌یابی، شناسایی ساختار فضایی، تغییرات فضایی و سرانجام برنامه‌ریزی فضایی را اجرا می‌کند. (علیجانی، ۱۳۹۴: ۱۱۳)

تحلیل فضایی با لکه‌های داغ: با استفاده از تحلیل همسایگی در داده‌ها جهت تعیین نواحی با غلظت بالا که نقاطی با غلظت بالا، احاطه شده باشند (لکه داغ) و یا نواحی با غلظت پایین که نقاطی با غلظت پایین احاطه شده باشند (لکه سرد) استفاده می‌کند. این تحلیل آماری-مکانی طبق اصول تست فرضیه استوار می‌باشد که می‌تواند سطح معنی‌داری لکه داغ و سرد را به صورت آماری تعیین نماید. بنابراین پس از محاسبه Z-Score و P-value برای هر نقطه، نقاط Z به بالا و P کم‌تر از ۵٪ از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشند که این مهم پس از مقایسه مجموع محلی مقادیر عارضه و همسایه آن به طور نسبی با جمع کل مقادیر عوارض حاصل می‌شود. تحلیل لکه‌های داغ آماره گیتس-اردجی برای کلیه عوارض موجود در داده تا محاسبه می‌نماید. امتیاز Z محاسبه‌شده نشان می‌دهد که کجای داده‌ها مقادیر کم‌وزیاد خوشه‌بندی شده‌اند. این ابزار در حقیقت به هر عارضه‌ای در چارچوب عوارضی که در همسایگی‌اش قرار دارند نگاه می‌کند. اگر عارضه‌ای مقادیر بالا داشته باشد جالب و مهم است ولی به‌تنهایی ممکن است یک لکه داغ معنادار از نظر آماری نباشد. برای اینکه یک عارضه لکه داغ تلقی شود و از نظر آماری معنادار نیز باشد باید هم خودش و هم عوارضی که در همسایگی‌اش قرار دارند دارای مقادیر بالا باشند. جمع محلی یک عارضه و همسایگانش به‌طور نسبی با جمع کل عارضه‌ها مقایسه می‌شود. زمانی که جمع محلی به‌طور زیاد و غیرمنتظره‌ای از جمع مورد انتظار بیشتر باشد و اختلاف به‌اندازه‌ای باشد که نتوان آن را در نتیجه تصادف دانست، در نتیجه امتیاز Z به دست خواهد آمد. آماره گیتس-اردجی به‌صورت زیر محاسبه می‌شود (Fischer & Wang, 2011: 45):

$$G_i^* = \frac{\sum_{j=1}^n w_{i,j} x_j - \bar{X} \sum_{j=1}^n w_{i,j}}{S \sqrt{\frac{n \sum_{j=1}^n w_{i,j}^2 - \left(\sum_{j=1}^n w_{i,j} \right)^2}{n-1}}} \quad (25)$$

تحلیل فضایی با خوشه‌بندی زیاد-کم: تحلیل خوشه‌بندی زیاد/کم به اندازه‌گیری میزان تراکم و خوشه‌بندی مقادیر زیاد و یا کم یک متغیر در محدوده مورد مطالعه می‌پردازد. این تحلیل به آماره G عمومی نیز معروف است. این آماره وجود و یا عدم وجود خوشه‌بندی زیاد و یا کم داده‌های فضایی را بررسی می‌کند. فرضیه صفر برای آماره G عمومی آن است که هیچ نوع خوشه‌بندی زیاد و یا کم بین داده‌ها وجود ندارد. شرط رد فرض صفر برای این آماره، این می‌باشد که مقدار استاندارد Z بسیار بزرگ و مقدار P-value بسیار کوچک و نزدیک به صفر باشد. آنگاه اگر مقدار Z مثبت باشد، نتیجه می‌گیریم که مقادیر زیاد یا بالای خصیصه مورد نظر در منطقه مورد مطالعه خوشه‌بندی شده‌اند. به‌وسیله این ابزار می‌توانیم شدت میزان خوشه‌بندی را برای مقادیر کم یا زیاد یک متغیر را مورد بررسی قرار بدهیم. لکه‌های داغ در هر منطقه با طیف رنگ قرمز نشان داده می‌شوند که نشان‌دهنده خوشه‌ای بودن مقادیر زیاد یک شاخص است. درباره Z منفی و معنادار از نظر آماری، هرچه امتیاز Z کمتر باشد، لکه‌های سرد بارنگ آبی نشان داده می‌شوند که نشان‌دهنده خوشه‌ای بودن مقادیر کم یک شاخص است. همچنین لکه‌های بی‌تفاوت بارنگ زرد نشان داده می‌شوند که بیان‌کننده نبود خوشه مقادیر زیاد یا کم یک شاخص است. در شکل ۲ لکه‌های قرمز رنگی که مشاهده می‌شود نشانگر مقادیر بزرگ‌تر Z هست که ما از آنها به‌عنوان لکه‌های داغ عنوان کردیم، این قسمت‌های شهر وضعیت بهتری در

شاخص‌های فقر شهری دارند و هر میزان از مقدار Z کاسته می‌شود و Z مقدار منفی و کوچک به خود می‌گیرد، به طرف لکه‌های سرد که با آبی مشخص شده‌اند حرکت می‌کنیم و این محدوده در نقشه وضعیت نامطلوب و فقر شهری در آنها بیشتر است.

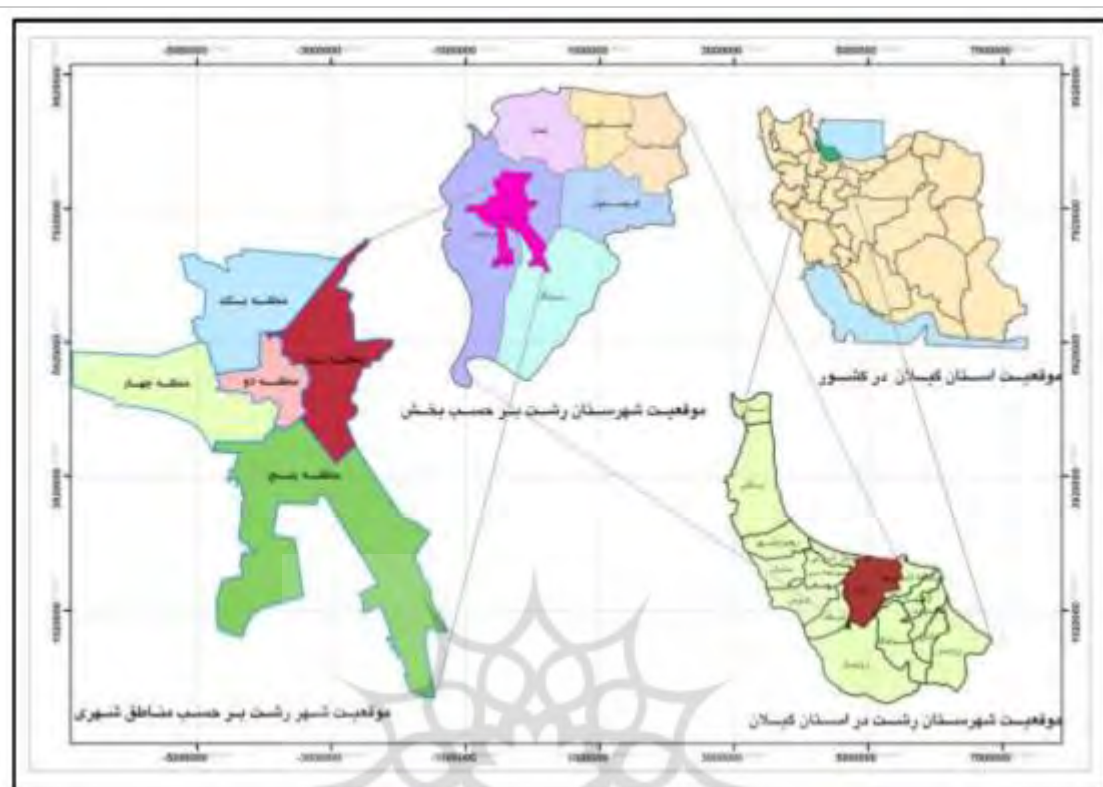
وزن دهی شاخص‌های فقر شهری: برای بررسی وضعیت پراکنش فقر شهری ابتدا وزن هر یک از شاخص‌های فقر شهری آن به روش ANP و با استفاده از نرم‌افزار R به دست آمده و در جدول ۱ گزارش شده است. همچنین برای هر یک از شاخص‌های فقر شهری در بلوکهای شهر رشت نقشه‌ای در محیط GIS تهیه شده و در شکل ۱ آمده است.

جدول ۱. وزن هر یک شاخص‌های فقر شهری (محاسبه شده به روش ANP)

ابعاد	ردیف	شاخص	وزن	ردیف	ابعاد	وزن
اقتصادی	۱	نرخ مشارکت اقتصادی	0.132	۹	نرخ باسوادی مردان	0.321
	۲	نرخ بیکاری	0.123	۱۰	نرخ باسوادی زنان	0.318
	۳	نرخ مشارکت اقتصادی زنان	0.110	۱۱	جمعیت فعال به جمعیت ده‌ساله و بیشتر	0.157
	۴	نرخ بیکاری زنان	0.113	۱۲	جمعیت بیکار به جمعیت ده‌ساله و بیشتر	0.139
	۵	درصد سرباری	0.118	۱۳	جمعیت شاغل به جمعیت ده‌ساله و بیشتر	0.142
	۶	بار تکفل وابستگی	0.118	۱۴	جمعیت غیرفعال به جمعیت ده‌ساله و بیشتر	0.115
	۷	بار تکفل خالص	0.143	۱۵	نسبت سالخوردگی	0.149
	۸	ضریب فعالیت عمومی	0.142	۱۶	بُعد خانوار	0.117
			۱۷	تراکم جمعیت	۰,۱۷۷	

بحث و یافته‌ها

تحلیل گستره فضایی فقر شهری مناطق و محلات شهر رشت: بر اساس ناحیه بندی شهر رشت در طرح جامع، رشت دارای ۵ منطقه شهری و ۱۵ ناحیه شهری است که هر کدام دارای ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی منحصر به فردی است. در بین تعداد ۵۵ محله با تراکم نسبی ۶۷ نفر در هکتار در مساحتی در حدود ۱۱۳۲۳ هکتار از حریم شهری سکونت دارند. این محلات شهری انواع بافت‌های شهری از جمله روستای ادغام شده، سکونتگاه‌های حاشیه‌ای و غیررسمی، بافت نیمه ارگانیک، بافت ارگانیک و بافت آماده‌سازی شده وجود دارد.

شکل ۱. موقعیت مناطق شهرداری و محلات شهر رشت

منبع: (ترسیم نگارگان، ۱۴۰۲)

تحلیل توزیع فضایی فقر اجتماعی در شهر رشت: تحلیل فضایی لکه های داغ با خوشه بندی کم-زیاد (اندازه گیری شدت میزان خوشه بندی مقادیر کم و زیاد متغیر):

لکه های داغ بر اساس آماره گتیس-اردجی می باشد این آماره در حقیقت به هر عارضه در چارچوب عوارضی که در همسایگی اش قرار دارند نگاه می کند. براساس تحلیل لکه های داغ می توان دریافت که آیا مقادیر زیاد و یا کم یک متغیر به صورت فضایی خوشه بندی شده اند یا خیر در واقع در لکه های داغ هدف پیدا کردن نواحی که دارای مقادیر غیر منتظره بالا نسبت به سایر متغیرها می باشند است. فرآیندی است در صورتیکه دیتاهای ما در منطقه دارای خوشه بندی باشند می توانیم حد آستانه خوشه بندی کم یا زیاد آن را محاسبه کنیم. درواقع به وسیله این ابزار می توانیم شدت میزان خوشه بندی را برای مقادیر کم یا زیاد یک متغیر را مورد بررسی قرار بدهیم. (شکل ۳الف) تحلیل فضایی با خوشه بندی کم-زیاد را برای عامل

فقر اجتماعی رشت به صورت گرافیکی نشان می دهد. این شکل نحوه پراکنش فقر را به شکل خوشه ای نشان می دهد: بلوکهای خیلی مرفه و مرفه: تحلیل لکه های داغ در شهر رشت نشان می دهد. لکه های داغ بیشتر در حاشیه مرکز شهر رشت واقع شده در واقع منطقه ای که در مرحله دوم توسعه شهر رشت اتفاق افتاده این محلات واقع شده اند بارزترین آنها محله حافظ آباد در غرب و محله سرچشمه در شرق واقع شده است. البته لکه داغی هم در محله پاسکیاب مشاهده می شود و از لحاظ اجتماعی در وضعیت خیلی مرفه هستند. لازم به توضیح هست که مناطق مرفه از لحاظ اجتماعی به صورت لکه های منقطع در محلات ضیابری، پیرسرا، رازی در غرب و محله پیر کلاچای در شرق و چسبیده به محلات خیلی مرفه قرار گرفته

اند.

بلوکهای خیلی فقیر: بیشتر در حاشیه شهر رشت شامل محلات کوی امام رضا، هلال احمر در شمال شرق و محله فخب در شمال غرب واقع شده اند. این محلات ساختار اجتماعی نامنسجمی داشته، از توان اقتصادی بسیار پایینی برخوردار بوده، کالبد این محلات بسیار آسیب پذیر هست. از نظر اجتماعی اکثریت ساکنین این محلات را مهاجرین تشکیل داده اند و عمدتاً ساختمانها در این محلات بدون مجوز ساخت و در اراضی با محدودیت توسعه احداث شده اند. این محلات در الگوی نقشه فقر اجتماعی خیلی فقیر محسوب می شوند. البته یک منطقه وسیع از لحاظ فقر اجتماعی در جنوب شهر ناحیه سیمکو دیده می شود که به نظر می رسد جزو بلوک های مسکونی نبوده و متعلق به شرکت یا نهادی می باشد.

بلوکهای فقیر: لکه های سرد از لحاظ فقر اجتماعی فقیر محسوب می شوند. این محلات به صورت لکه های پراکنده در شهر رشت قابل رویت هست بارزترین آنها محلات قلعه سرا و دولت آباد در جنوب شهر در جاده تهران-رشت همچنین قسمتهایی از شهرک سیداحمدخمینی در جنوب غرب و محلات سلیمانداراب، ولوکس، حمیدیان در شرق و نیز قسمتهایی از محلات پردیسان و دیانتی در شمال شرق جزو لکه های سرد بوده و در منطقه فقیر از لحاظ اجتماعی واقع شده اند. اکثریت ساکنین این محلات را مهاجرین شهرها و روستاهای اطراف تشکیل می دهند که عمدتاً در سال های پس از ۱۳۶۰ و مرکز استان شدن شهر رشت از شهرهای استان و نیز استانهای همجوار مثل استانهای اردبیل و آذربایجان شرقی به این محلات وارد شده اند، اما به سبب ضعف اقتصادی شان نتوانسته اند وارد چرخه اصلی اقتصادی شهر شوند. ساختار اجتماعی این محلات در مقایسه با محلات خیلی فقیر بهتر ارزیابی می شود ولی بر اساس شاخص های اجتماعی ارائه شده جزو محلات فقیر دسته بندی می شوند ساختار اجتماعی این محلات دارای انسجام نسبی هست.

بلوکهای متوسط: حذافصل لکه های داغ و لکه های سرد، یک منطقه معتدل در محدوده لکه های داغ به صورت حلقه واسط بین محلات مرفه و فقیر قرار گرفته و خود این محلات از لحاظ فقر اجتماعی در وضعیت متوسط قرار گرفته اند. گستردگی این مناطق نسبت به لکه های داغ و سرد بیشتر می باشد و در واقع می توان چنین استنباط کرد که اکثر محلات شهر رشت از لحاظ فقر اجتماعی در وضعیت متوسط قرار گرفته اند.

در مقایسه مناطق شهرداری، تمام منطقه ۲ شهرداری که همان مرکز شهر و هسته اولیه تشکیل شهر محسوب می شود از لحاظ فقر اجتماعی در وضعیت متوسط قرار گرفته است شاید علت این موضوع این منطقه از لحاظ مساحت کمترین مساحت نسبت به سایر مناطق و بیشترین بافت فرسوده شهری را در خود جای داده است (شکل ۳ الف)).

لکه داغ در منطقه ۳ و منطقه ۴ شهری دیده می شود و همچنین لکه های سرد بیشتر در حاشیه تمام مناطق شهرداری به جز منطقه ۲ قابل مشاهده هست.

تحلیل توزیع فضایی فقر اقتصادی در شهر رشت: (شکل ۳ ب) تحلیل فضایی با تحلیل لکه های داغ را برای عامل فقر اقتصادی رشت به صورت گرافیکی نشان می دهد. یعنی بدین صورت که در جاهایی که خیلی مرفه هستند رنگ نقشه قرمز و به طرف فقر آبی می شود. بلوکهای خیلی مرفه و مرفه: بررسی لکه های داغ اقتصادی در شهر رشت توزیع یکنواختی را نشان می دهد. بدین صورت که لکه های داغ بیشتر در شمال متمایل به مرکز شهر شامل محله های گلسار، کوی بهشتی، کوی عرفان، گلسار-کاکتوس، پستک، بلوار گیلان، آزادگان، کوی حسینی، علی آباد-رجایی در شمال را شامل می شود. همچنین قسمتی از محلات معلم، نیکرام را شامل می شود. یک لکه داغ در قسمت شرق رشت که همان قسمتی از محله آزاد و نیز لکه داغ در قسمت جنوب غرب محله لاکانشهر به وضوح در لکه های داغ قرار گرفته اند و در وضعیت خیلی مرفه و مرفه هستند. مناطق شهرداری یک و دو را شامل می شوند.

بلوکهای خیلی فقیر: بر اساس یافته‌های پژوهش بیشتر لکه‌های سرد که نشانگر بلوکهای خیلی فقیر هستند به صورت یک کمربند قسمت مرکزی شهر و قسمت بیرونی که بعداً به محدوده شهر اضافه شده است را احاطه کرده است و شامل محلات پیرکلاچای، آب آسیاب، کسبخ، پامچال، کوی بیانی، شهرک قدس (جماران)، سلیمانداراب، حمیدیان، رازی، حافظ آباد، ولکس، نخودچر و خرسندی را از شرق به غرب شامل می‌شود. یک لکه سرد خیلی فقیر در قسمت جنوب در مسیر جاده تهران محله دولت‌آباد و همچنین قسمتی از محله کوی امام رضا در شمال شرق دیده می‌شود که در بلوک بندی جزو محلات خیلی فقیر و فقیر محسوب می‌شوند. این محلات ساختار اقتصادی نامنسجمی داشته، از توان اقتصادی بسیار پایینی برخوردار بوده کالبد این محلات بسیار آسیب‌پذیر هست. از نظر اجتماعی اکثریت ساکنین این محلات را مهاجرین تشکیل داده‌اند و عمدتاً ساختمان‌ها در این محلات بدون مجوز ساخت و در اراضی با محدودیت توسعه احداث شده‌اند. این محلات در الگوی نقشه فقر اقتصادی خیلی فقیر محسوب می‌شوند.

بلوکهای فقیر: بلوکهای سرد معتدل که نشانگر بلوکهای فقیر می‌باشند به صورت لکه‌های پراکنده در کل نقشه دیده می‌شود با این حال اغلب بلوکها با این مشخصات در داخل بلوکهای سرد می‌باشند (شکل ۳(ب)) اکثریت ساکنین این محلات به سبب ضعف اقتصادی‌شان نتوانسته‌اند وارد چرخه اصلی اقتصادی شهر شوند. وضعیت اقتصادی این محلات بر اساس شاخص‌های هشت‌گانه فقر اقتصادی، در مقایسه با محلات خیلی فقیر بهتر ارزیابی می‌شود ولی جزو محلات فقیر دسته‌بندی می‌شوند ساختار اجتماعی این محلات دارای انسجام نسبی هست.

بلوکهای متوسط: در قسمت شرق شهر رشت لکه‌های معتدل به صورت محلات، پردیسان، دیانتی، فلسطین، شالکو، سرچشمه، صومعه بیجار، دباغیان، در منطقه سه شهرداری و یک منطقه معتدل به صورت باریکه حداثی محلات فقیر و مرفه در منطقه ۲ شهرداری شامل محلات فرهنگ، پارک شهر، چله‌خانه، ضیابری قرار گرفته و خود این محلات از لحاظ فقر اقتصادی در وضعیت متوسط قرار گرفته‌اند. هم چنین محلات هلال‌احمر و قسمتی از محله کوی امام رضا در شمال-شرق شهر رشت و شهرک سیداحمدخمینی، دهکده گیل و شهرک کمپوست در جنوب غرب و محلات سیمکو و دانشگاه گیلان، بیمارستان، قلعه سرا در جنوب شرق واقع شده اند و در لکه‌های معتدل قرار گرفته و مرز عبور فقر اقتصادی هستند.

تحلیل توزیع فضایی فقر آموزشی در شهر رشت

بلوکهای خیلی مرفه و مرفه: تحلیل لکه‌های داغ در شهر رشت نشان می‌دهد که لکه‌های داغ بیشتر در شمال شرق محلات پردیسان و کوی امام رضا را شامل می‌شود. هم‌چنین یک لکه داغ در قسمت شمال رشت محله گل‌سار و بلوار گیلان دیده می‌شود و نیز یک منطقه داغ در جاده رشت-تهران که محل مکان‌گزینی دانشگاه گیلان و دانشکده‌های آن می‌باشد به وضوح قابل رویت می‌باشد و از لحاظ آموزشی در وضعیت خیلی مرفه و مرفه هستند.

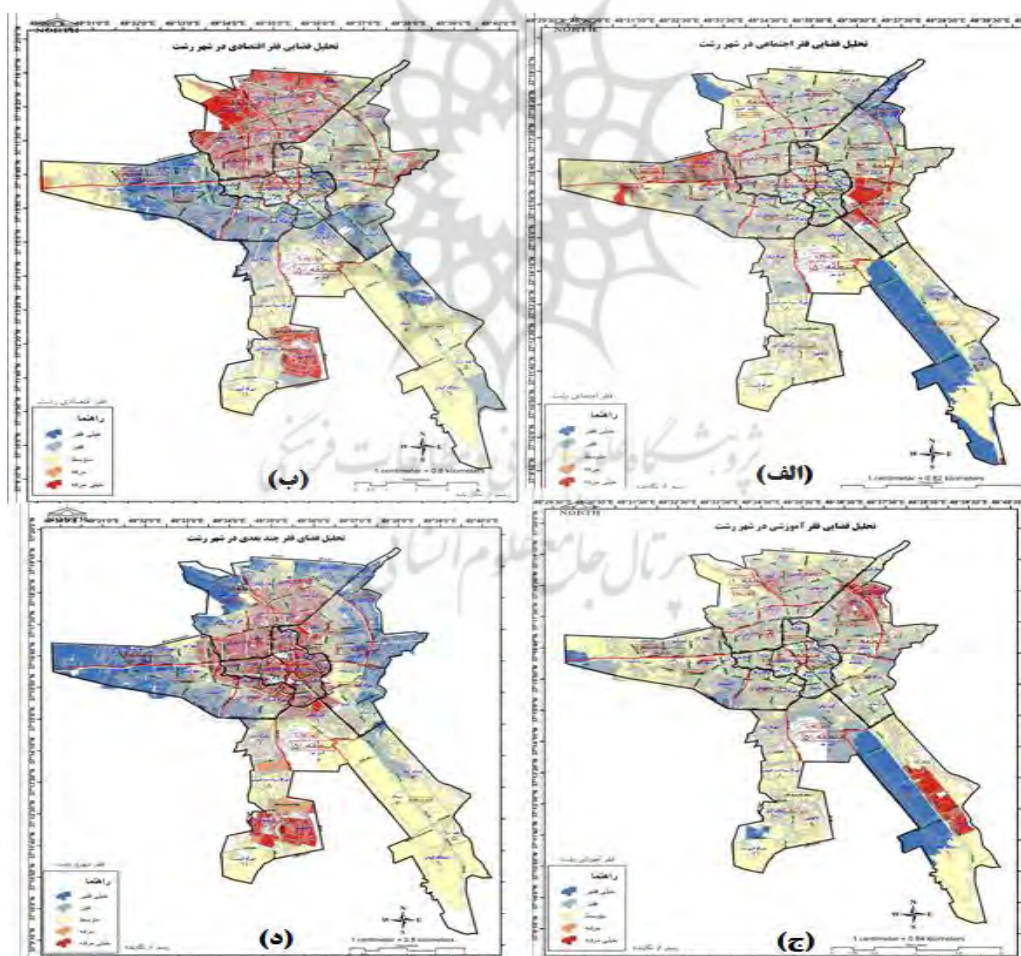
بلوکهای خیلی فقیر و فقیر: بر اساس یافته‌های پژوهش بیشتر لکه‌های سرد که نشانگر بلوکهای خیلی فقیر و فقیر هستند به صورت پراکنده در کل شهر پراکنده هستند ولی قسمتهای انبوه و تجمیع یافته این لکه‌ها بیشتر در قسمت غرب شهر رشت شامل محلات حمیدیان، نخودچر و خرسندی، در جنوب محلات کوی بیانی و کوی مهر و منطقه سیمکو قرار گرفته‌اند. این محلات ساختار آموزشی نامنسجمی دارند. از نظر اجتماعی اکثریت ساکنین این محلات را مهاجرین تشکیل داده‌اند و عمدتاً ساختمان‌ها در این محلات بدون مجوز ساخت و در اراضی با محدودیت توسعه احداث شده‌اند. این محلات در الگوی نقشه فقر آموزشی خیلی فقیر و فقیر محسوب می‌شوند. با مطالعه وضعیت مناطق مزبور به روشنی می‌توان به ارتباط مستقیم بین عامل سواد و توسعه پی برد. نکته قابل ذکر قرارگیری دو لکه عظیم داغ و سرد در نقطه مقابل هم به صورت قرینه در منطقه جنوب شرق شهر می‌باشد.

بلوکهای متوسط: تحلیل داده‌های فقر آموزشی در بلوکهای شهر رشت نشان می‌دهد بیشتر محلات شهر رشت از لحاظ آموزشی در لکه های معتدل قرار گرفته و از لحاظ فقر آموزشی در بلوک های متوسط سازماندهی می شود. این قرار گیری محلات در لکه معتدل نشانگر این هست که این شهر از لحاظ آموزشی پیشرفت قابل ملاحظه ای را نداشته و نیاز به توجه جدی در بحث شاخص های فقر آموزشی را دارد.

ارزیابی فقر چندبعدی در شهر رشت: در شهر رشت ابعاد توسعه کالبدی شهر، پیامدهای بارزتری به خود می‌گیرد. شهرستان رشت با دارا بودن جاذبه‌های اجتماعی، اقتصادی، صنعتی و غیره به عنوان قطب جاذب جمعیتی در منطقه مطرح بوده است و تحولات جمعیتی و متعاقب آن توسعه کالبدی شهر بعد از اصلاح اراضی در دوره پهلوی دوم از سال ۱۳۳۵ تاکنون مؤید این مطلب هست. به واسطه قرار گرفتن این شهرستان در دشت هموار و حاصلخیز، این توسعه عموماً با تخریب اراضی کشاورزی و انضمام روستاهای پیرامون شهر همراه بوده است. با توجه به تحولات سریع جمعیتی و رشد کالبدی شهر لزوم توسعه برنامه‌ریزی شده و سامان دهی شهری، بیش از پیش احساس می‌شود (درویشی، ۱۳۹۶).

عوامل مؤثر در افزایش تعداد مهاجران به شهر رشت را می‌توان از دیدگاه جغرافیا و برنامه ریزی شهری در دو گروه عمده طبیعی و انسانی تقسیم بندی کرد: عوامل طبیعی مانند: موقعیت خاص جغرافیایی و زلزله های اتفاق افتاده در شهرهای اطراف. عوامل انسانی مانند: عوامل سیاسی، اقتصادی-اجتماعی و نیز عوامل دافعه روستایی و جاذبه شهری. افزایش جمعیت باعث کاهش سرانه های شهری شده است بطوری که شاخص های مختلف بصورت کاملاً نامتعادل در سطح شهر پراکنده شده اند. گسترش فضایی شهر رشت بصورت اسپرال و درون تهی گسترش یافته و اراضی کشاورزی زیادی را در محدوده خدماتی خود ادغام کرده است. از جمله موارد دیگر که متأثر از رشد جمعیت بوده است، آلودگی شدید رودخانه های واقع در شهر و همچنین افزایش تولید زباله، فاضلاب شهری و نیز تغییر کاربری اراضی کشاورزی است. رشد جمعیت و بخصوص ورود مهاجران به شهر رشت باعث نوعی جدایی گزینی اقتصادی-اجتماعی در سطح شهر شده است. از جمله موارد دیگر می‌توان به افزایش سطح سکونتگاه های غیررسمی در حواشی شهر و به طبع افزایش میزان بزهکاری های اجتماعی در این مناطق اشاره کرد. اگرچه گسترش شهر به شکل ستاره ای سبب خالی ماندن زمین در فاصله بین شعاع های آن می‌شود، ولی همین زمینها، بهتری موقعیت را برای توسعه فضاهای سبز، جنگل کاری و پارک فراهم می‌آورند. به طور کلی در فواصلی از این طرح، بزرگ راه های کمربندی سبب اتصال شعاع‌ها به یکدیگر می‌شوند. در اطراف بزرگ راه ها، هیچ گونه توسعه ای وجود ندارد. بزرگ راه ها در محل تقاطع با شعاع ها، به نواحی مختلف شهر پیوند می‌یابند. این شکل نتیجه منطقی گسترش شهرهای متمرکز است که در طول جاذبه های خارج از شهر گسترش را آغاز می‌کنند. توسعه شهر به صورت ستاره ای، یک مدل متمرکز و فشرده را با یک مرکز اجازه می‌دهد و حمل و نقل عمومی را به مرکز شهر می‌کشاند، به گونه ای که تمام شهر و مردم آن به مرکز شهر دسترسی دارند که این امر، از جمله برتری های طرح شمرده می‌شود. همچنین وجود فضاهای سبز که به فضاهای روستایی نیز دسترسی دارند، محیطی را برای پیاده روی، دوچرخه سواری، اسب دوانی و گردش میسر می‌کند. الگوی نظری توسعه شهر رشت، ترکیبی از سه الگوی ساخت چند هسته ای (با هسته های اصلی بازار مرکزی، زرجوب، خیابان مطهری، پیرسرا و گلسار)، ساخت عمومی شهر (استقرار واحدهای خدماتی بر اساس شرایط جغرافیایی شهر) و ساخت قطاعی (ناشی از ایجاد خیابانهای شعاعی چون امام خمینی، شریعتی، لاهیجان، سعدی، شهید انصاری، بیستون و خیابان لاکانی) است. بنابراین، ساخت این شهر دارای ساختی شعاعی-حلقوی است که خطوط ارتباطی و دسترسی ها، بیانگر این امر است. آنچه ملموس است شهر رشت در طی سالیان گذشته، بیشتر دارای رشد افقی در جهات جنوبی- غربی بوده است و دارای رشد افقی

کمتری در جهت شمالی-شرقی، هست. در این رشد افقی، قسمت‌های جنوبی شهر بیشتر با برنامه و طرح قبلی توسعه یافته‌اند، اما قسمت‌های غربی و قسمت‌هایی از شرق شهر، بدون برنامه و طرح قبلی و به دنبال هجوم و سکونت مهاجرانی که توان مالی کمتری داشته‌اند، به وجود آمده‌اند و به صورت کمربندی دور هسته اصلی شهر، به شهر رشت هويت و شکل حاشیه‌نشینی داده‌اند. در سمت جنوب شهر نیز دو نوع توسعه اتفاق افتاده است؛ یکی توسعه فیزیکی مربوط به پیوستن روستای لاکان به محدوده شهری است که هنوز هم از نظر کالبد، ماهیتی روستایی دارد و دیگری توسعه فیزیکی مربوط به شهرک‌های احداثی برنامه‌ریزی شده‌ای چون شهرک سیداحمدخمینی، شهرک برق و شهرک مسکن مهر می‌باشد. در سمت غربی شهر نیز دو نوع توسعه اتفاق افتاده است یکی پیوستن روستاهای همچون آتشگاه با ماهیت و کالبد روستایی و دیگری سکونتگاه‌های غیر رسمی مثل احمد سر گوراب، ولکس، عینک، نخود چر، پاسیکاب و خرسندی بوده است. زائده جنوب شرقی به لحاظ قرارگیری خدمات شهری مثل بیمارستان، دانشگاه گیلان، پادگان نظامی، قبرستان باعث رشد شهری در این مناطق شده و به تبع باعث اسکان افرادی جهت ارائه خدمات فوق در اطراف این تاسیسات شده و با گذشت زمان باعث به وجود آمدن محلات جدید مثل دولت‌آباد شده اند که از هر ۳ شاخص اقتصادی، اجتماعی و آموزشی در بلوکهای فقیر و خیلی فقیر جای گرفته اند.

شکل ۳: مقایسه مؤلفه‌های اصلی فقر شهری
منبع: (ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۲)

بلوک های خیلی مرفه و مرفه: تحلیل لکه‌های داغ در شهر رشت نشان می‌دهد. لکه‌های داغ بیشتر در مرکز شهر رشت

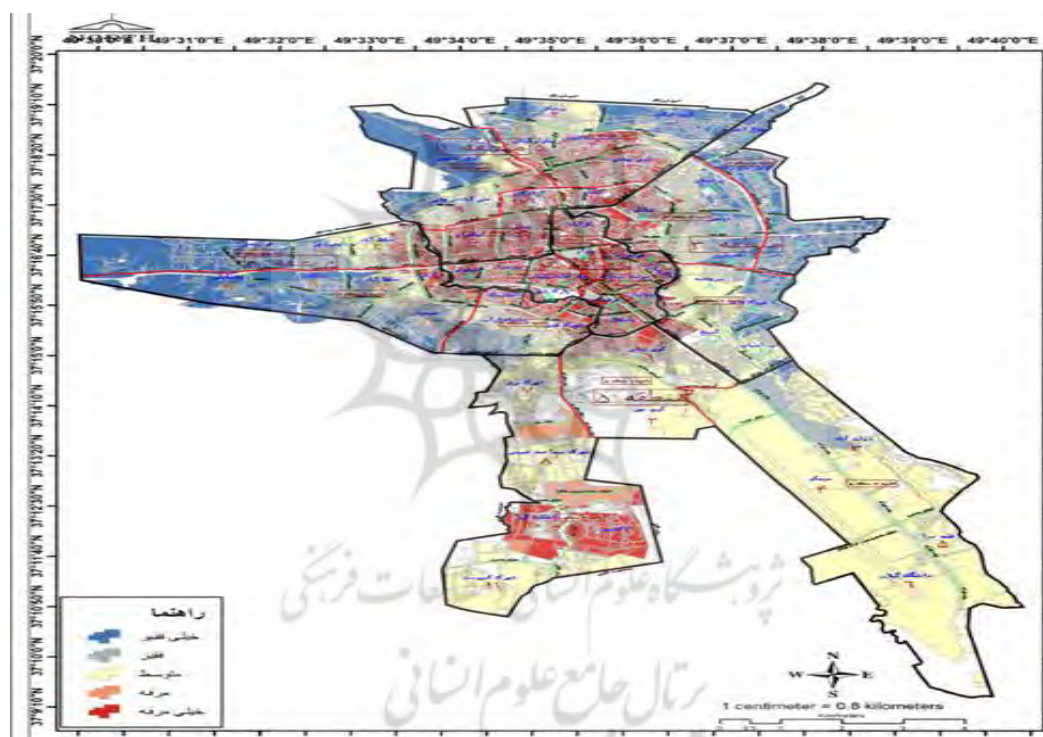
متماایل به شمال شامل محلات گلزار، کوی بهشتی، آزادگان، شالکو، باقر آباد، معلم، نیکمرام، ضیابری، پیرسرا، چله سرا، صومعه بیجار، بازار، خواهر امام، ساغریسازان، دباغیان، فرهنگ، پامچال، فرهنگ، قسمت شمالی شهرک قدس و الکترونیک و شهرک‌های مرفه نشین لاکانشهر و دهکده گیل در جنوب غرب رشت را شامل می‌شود. هم‌چنین یک لکه داغ در قسمت جنوب غرب محدوده خیابان برق جزو لکه‌های داغ مرفه دسته بندی شده اند که از لحاظ فقر شهری در وضعیت خیلی مرفه و مرفه هستند. لازم به توضیح است که بیشتر بلوک‌ها از لحاظ همسایگی و بر اساس تحلیل موران در بلوک‌های خیلی مرفه قرار گرفته و تنها بلوک‌های مرفه به صورت لکه‌هایی بارنگ روشن‌تر از خیلی مرفه در (شکل ۳ د) نشان داده می‌شود. بلوک‌های خیلی فقیر: بر اساس یافته‌های پژوهش بیشتر لکه‌های سرد که نشانگر بلوک‌های خیلی فقیر هستند به صورت کمربندی شهر رشت را دور زده است این محلات، شامل محلات پاسیکاب، خرسندی، عینک، نخود چر از غرب شروع و در جهت شرقی-جنوبی شامل محلات حمیدیان، جماران. در شرق رشت، جنوب به شمال شامل محلات پیر کلاچای، فلسطین، آزاد، دیانتی، پردیسان، کوی امام رضا، هلال احمر، کوی عرفان، با مسیر غربی کوی حسینی، علی آباد-رجایی. در لکه‌های سرد قرار گرفته و از لحاظ فقر شهری جزو محلات فقیر و خیلی فقیر محسوب می‌شوند. این محلات ساختار اقتصادی نامنسجمی داشته، از توان اقتصادی بسیار پایینی برخوردار بوده کالبد این محلات بسیار آسیب‌پذیر هست. از نظر اجتماعی اکثریت ساکنین این محلات را مهاجرین تشکیل داده‌اند و عمدتاً ساختمان‌ها در این محلات بدون مجوز ساخت و در اراضی با محدودیت توسعه احداث شده‌اند. به لحاظ شاخص‌های ۱۷ گانه وضعیت مناسبی نداشته و در حد پایین قرار گرفته‌اند در بعدهای فقر شهری هم پایین می‌باشند، این محلات در الگوی نقشه فقر شهری خیلی فقیر محسوب می‌شوند.

بلوک‌های فقیر: بر اساس تحلیل نقشه‌های GIS بلوک‌های سرد معتدل که نشانگر بلوک‌های فقیر می‌باشند به صورت لکه‌های پراکنده در کل نقشه دیده می‌شود با این حال اغلب بلوک‌ها با این مشخصات در داخل بلوک‌های سرد می‌باشند (شکل ۳ د)) اکثریت ساکنین این بلوک‌ها در داخل محلات خیلی فقیر قرار گرفته‌اند و به صورت مجزا نمی‌توان هیچ محله‌ای نام برد که به صورت مطلق فقیر هستند. این افراد به سبب ضعف اقتصادی‌شان نتوانسته‌اند وارد چرخه اصلی اقتصادی شهر شوند. ساختار اجتماعی این بلوک‌ها در مقایسه با محلات خیلی فقیر بهتر ارزیابی می‌شود ولی بر اساس شاخص‌های اجتماعی ارائه شده جزو محلات فقیر دسته‌بندی می‌شوند ساختار اجتماعی این محلات دارای انسجام نسبی می‌باشد. آن‌هم به علت استقرار بر اساس قوم و طایفه و نژاد و زبان می‌باشد.

بلوک‌های متوسط: حذفاصل لکه‌های داغ و لکه‌های سرد، یک منطقه معتدل در محدوده لکه‌های داغ به صورت حلقه واسط بین محلات خیلی مرفه و خیلی فقیر قرار گرفته و خود این محلات از لحاظ فقر شهری در وضعیت متوسط قرار گرفته‌اند و شامل محلات حافظ آباد، سلیمانداراب، علی آباد، بلوار گیلان، از محله پستک به صورت باریکه تا محله سرچشمه در شرق رشت و اکثریت بلوک‌های زاییده جنوب شرقی و نیز شهرک‌های برق، سیداحمدخیمینی، کمپوست، مسکن مهر کوی بیانی تا سیمکو جزو بلوک‌های معتدل محسوب شده و از لحاظ فقر شهری جزو محلات متوسط قرار می‌گیرند و این محلات مرز عبور فقر شهری حاشیه ای به محلات مرفه شهری محسوب می‌شوند. از لحاظ مناطق شهرداری؛ کل منطقه دو شهرداری جزو بلوک‌های مرفه و خیلی مرفه شهری هستند. منطقه یک شهرداری به صورت خطی از مرکز به سمت بیرون از خیلی مرفه شروع شده و از مرز بلوک‌های متوسط رد شده و به قسمت‌های فقر شهری در حاشیه بیرونی شهر منتهی می‌شود. منطقه ۳ شهرداری نیز به صورت مرکز به سمت قسمت بیرونی شرق از خیلی مرفه شروع شده و با یک باریکه و مرز باریکی از بلوک‌های متوسط به سمت شرق به بلوک‌های خیلی فقیر منتهی می‌شود. منطقه ۴ اکثراً در فقر شهری خیلی فقیر و فقیر واقع شده و باریکه نازکی از بلوک‌های متوسط و لکه‌های داغ چسبیده به نواحی مرکزی شهری مرفه هستند.

منطقه ۵ بیشترین بلوک های متوسط را دارد، بلوک های سرد در سمت جاده تهران و بلوک های داغ در لاکان شهر و دهکده گیل قابل مشاهده است (شکل ۳د)).

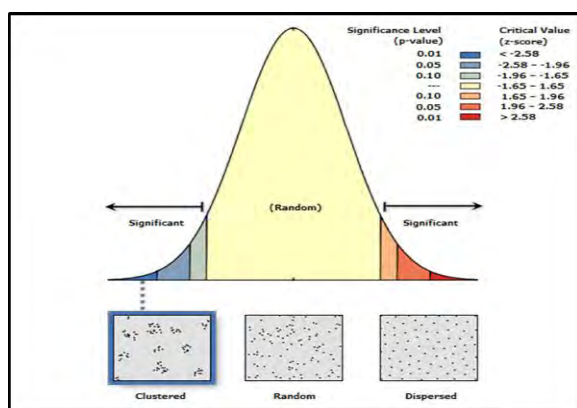
مقایسه مؤلفه های فقر شهری رشت: بر اساس یافته های تحقیق و مقایسه گستره فقر اجتماعی، فقر اقتصادی، فقر آموزشی و فقر شهری در رشت، توزیع پراکنش فقر در رشت از ساختار یکنواختی تبعیت کرده و گسترش یافته است. تفاوت قابل ملاحظه در ابعاد فقر شهری در مؤلفه اجتماعی با مؤلفه اقتصادی می باشد به طوری که الگوی توزیع فقر اجتماعی با فقر اقتصادی حالت معکوس دارند به طوری که هر جا که فقر اجتماعی بیشتر هست، فقر اقتصادی در آنها کمتر می باشد مثال بارز این حافظ آباد در غرب شهر رشت می باشد. همچنین تفاوت معنی دار بین فقر آموزشی و فقر اجتماعی در منطقه شمال شرق رشت محله کوی امام رضا که از بعد فقر اجتماعی فقیر و خیلی فقیر می باشند و برعکس از لحاظ بعد آموزشی مرفه و خیلی مرفه. از لحاظ شباهت، شباهت معنی داری بین بعد اجتماعی با بعد آموزشی و بعد اقتصادی با فقر چندبعدی شهر رشت در بیشتر قسمت ها قابل مشاهده است (شکل ۳).

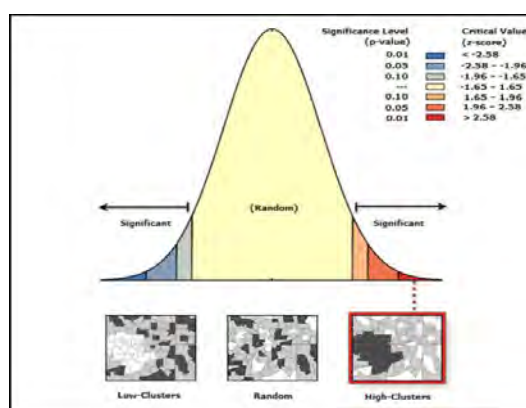
شکل ۴. نقشه فقر شهری رشت
منبع: (ترسیم نگارندگان، ۱۴۰۲)

تحلیل نهایی توزیع فضایی فقر شهری در شهر رشت: تحلیل یافته های مدل موران (شکل ۴) و لکه های داغ با روش خیلی زیاد-خیلی کم (شکل ۵) و استخراج نقشه های GIS در ۳ شاخص فقر اجتماعی، فقر اقتصادی و فقر آموزشی و مقایسه این سه نقشه با خروجی کلی فقر شهری در شهر رشت به نکات ارزشمندی می شود دست یافت بدین صورت که افراد فقیر و مرفه تمایل به سکونت در کنار یکدیگر ندارند. با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی، آموزشی و فرهنگی و کالبدی، افراد فقیر به زندگی در کنار سایر افراد فقیر و در محلات با نرخ فقر بالا سوق داده می شوند. این مسئله موجب تمرکز فقر در برخی مناطق شهری شده و منجر به تمرکز مشکلات اقتصادی، اجتماعی، آموزشی و فرهنگی و کالبدی در آن مناطق می شود. بنابراین، افراد فقیر علاوه بر مشکلات اقتصادی و مالی از پیامدهای منفی پایین بودن سطح

اجتماعی محیط نیز آسیب می بیند (Ren, 2011). همان طور که از یافته‌های پژوهش حاضر منتج شد گستره فضایی فقر شهری در شهر رشت دارای انسجام و شباهتهایی زیادی در ابعاد مختلف خود دارد بدین صورت که بیشتر بلوک های فقیر به صورت کمربندی شهر رشت را دور زده است. در قسمت‌های شرق، غرب و جنوب غربی شهر محلات فقیر و خیلی فقیر قرار گرفته و در قسمت‌های چسبیده به هسته مرکزی شهر به صورت باریکه کم وسعت محلات متوسط را تشکیل می‌دهند و محلات مرفه و خیلی مرفه در هسته مرکزی شهر قرار گرفته اند، البته باید اذعان داشت که افراد به لحاظ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بیشتر تمایل به هم‌نشینی و سکونت در کنار افراد هم‌سنخ خود را دارند و این مؤید آن است که افراد بر اساس بهتر شدن وضع اقتصادی خود به دنبال امکانات آموزشی و فرهنگی و از لحاظ کالبدی امکانات زیرساختی بهتر بلوک‌های فقیر و خیلی فقیر را ترک کرده و در بلوک‌های متوسط و مرفه سکنی گزیده‌اند که این امر خود از علل تفاوت معنی‌دار بودن بین بلوک‌های فقیر و مرفه شده است. عامل دیگر خود دولت‌ها می‌باشند که با توجه به ایجاد امکانات آموزشی و فرهنگی در بلوک‌های مرفه و گاهی به دلیل کم‌توجهی به بلوک‌های فقیر باعث گریز افراد از بلوک‌های فقیر به بلوک‌های متوسط و مرفه شده‌اند. عامل سوم که می‌توان نام برد بی‌توجهی یا کم‌توجهی دولت به مناطق روستایی و شهرستان‌های کوچک از لحاظ فرهنگی، آموزشی و اشتغال پایدار که منجر به درآمد کم در بین روستاییان شده و در نهایت مهاجرت و حاشیه‌نشینی در اطراف شهر می‌شود. این افراد به دلیل ضعف اقتصادی قادر به استقرار در مناطق مرفه و خیلی مرفه نبوده و در اطراف شهر در محلات و روستاهای نزدیک به شهر سکونت کرده و از امکانات شهر استفاده می‌کنند. افراد ساکن در محلات فقیر و خیلی فقیر به دلیل کم‌برخورداری از امکانات شهری به لحاظ ضعف اقتصادی و نیز کمبود سواد نداشتن جایگاه اجتماعی به شغل‌های کاذب و بعضاً جرم‌زا اقدام می‌کنند و در بحران‌های شهری به صورت افراد وندال اقدام کرده و نسبت به تخریب امکانات شهری می‌کنند این امر در بسیاری از شهرها از جمله شهر رشت نیز علی‌الخصوص در حاشیه شهر و محلات فقیرنشین یکی از دغدغه‌های دولت‌ها در ناهنجاری‌های اجتماعی محسوب می‌شود، از طرفی این افراد به دلیل شباهت‌های قومی و نژادی در مناطق حاشیه ای ساکن شده اند و به مرور زمان با تشکیل پیوندهای اجتماعی و فرهنگی خاص مناطق خود باعث به هم زدن و اختلاط نژادی بین شهروندان شهر رشت شده اند. ازدواج‌ها از حالت قومی خارج شده و به ازدواج‌های شهری تبدیل شده که مشکلات عدیده هم در مبدا مهاجرت و هم مقصد به وجود آورده است. از طرفی تعصبات قومی باعث قویتر شدن و اتحادهای قومی-زبانی در شهر رشت شده و در تعاملات سیاسی تاثیر به سزایی را ایفا می‌کنند. بنابراین برنامه‌ریزی‌های دولت‌ها و مقامات محلی برای کاهش این آسیب‌ها و توجه به این مناطق و بالا بردن منزلت اجتماعی و ایجاد شغل پایدار را می‌طلبید (شکل ۴).

شکل ۴. تحلیل فضایی با خوشه‌بندی کم-زیاد در شهر رشت بر مبنای فقر شهری

شکل ۵. شکل گرافیکی تحلیل خودهمبستگی فضایی موران در شهر رشت بر مبنای فقر شهری

نتیجه گیری

بر اساس یافته‌های تحقیق و مقایسه گستره فقر اجتماعی، فقر اقتصادی، فقر آموزشی و فقر شهری در رشت، توزیع پراکنش فقر در رشت از ساختار یکنواختی تبعیت کرده و گسترش یافته است. تفاوت قابل ملاحظه در ابعاد فقر شهری در مؤلفه اجتماعی با مؤلفه اقتصادی می‌باشد به طوری که الگوی توزیع فقر اجتماعی با فقر اقتصادی حالت معکوس دارند به طوری که هر جا که فقر اجتماعی بیشتر هست، فقر اقتصادی در آنها کمتر می‌باشد مثال بارز این حافظ آباد در غرب شهر رشت می‌باشد. هم‌چنین تفاوت معنی دار بین فقر آموزشی و فقر اجتماعی در منطقه شمال شرق رشت محله کوی امام رضا که از بعد فقر اجتماعی فقیر و خیلی فقیر می‌باشند ولی از لحاظ بعد آموزشی مرفه و خیلی مرفه. از لحاظ شباهت، شباهت معنی داری بین بعد اجتماعی با بعد آموزشی و بعد اقتصادی با فقر چندبعدی شهر رشت در بیشتر قسمت‌ها قابل مشاهده است. بر اساس یافته‌های تحقیق بیشتر بلوک‌های شهر رشت در بعدهای فقر شهری در سه قسمت خیلی فقیر، متوسط و خیلی مرفه گسترش یافته است به طوری که محلات حاشیه شهر خیلی فقیر، هسته اولیه شهر و محلات قدیمی در مرکز شهر در توزیع فقر شهری در بلوک‌های مرفه و خیلی مرفه و در نهایت قسمت‌های بیرونی شهر منتهی به شهرک‌های جدیدالاحداث و روستاهای اطراف و هم‌چنین سکونتگاه‌های غیر رسمی در شرق و غرب و جنوب غربی شهر به صورت کمربندی شهر رشت را دور زده محلات فقیر و خیلی فقیر قرار گرفته جزو محلات خیلی فقیر و فقیر معرفی می‌شوند. قسمت‌های چسبیده به هسته مرکزی شهر به صورت باریکه کم وسعت محلات متوسط را تشکیل می‌دهند و محلات مرفه و خیلی مرفه در هسته مرکزی شهر قرار گرفته اند بلوک‌های فقیر و مرفه به اندازه‌ای هست که قابل چشمگیری بوده و به صورت منسجم و بارز در شهر رشت دیده می‌شوند. بلوک‌های متوسط هم با تفاوت معنی داری بین دو عرصه فقیر و مرفه قابل مشاهده است. بر اساس تحلیل بلوک‌های شهر رشت بیشتر بلوک‌های شهر در وضعیت خیلی فقیر در رتبه اول قرار دارند با اندکی تفاوت بلوک‌های خیلی مرفه در رتبه دوم گسترش قرار گرفته و بلوک‌های متوسط در رتبه سوم سازمان‌دهی شهر گسترده شده‌اند و در نهایت بلوک‌های فقیر و مرفه به تعداد اندک و به صورت پراکنده در شهر دیده می‌شوند؛ در رتبه چهارم قرار دارند. بنابراین بیشتر رتبه‌بندی فقر شهری در بلوک‌های رشت، رتبه اول خیلی فقیر، رتبه دوم خیلی مرفه، رتبه سوم متوسط و رتبه چهارم فقیر و مرفه می‌باشد. پس شهر رشت به سه خوشه خیلی فقیر و خیلی مرفه تقسیم و بلوک‌های متوسط حد واسط این دو رتبه خوشه بندی شده است. توزیع خوشه‌های فقر نشان می‌دهد که پهنه‌های فقر به صورت پدیده‌ای متمرکز، تقریباً بخش‌های شرق، شمال غربی و غرب و جنوب غربی شهر را در بر گرفته و در مقابل پهنه‌های مرفه و خیلی مرفه در هسته مرکزی و جنوبی متمرکز هستند و پهنه‌های با شرایط متوسط مابین پهنه‌های فقیر و مرفه قرار گرفته و در واقع مرز این دو عرصه هستند. توزیع فضایی فقر در شهر رشت حاکی از نابرابری بین محلات فقیرنشین و مرفه نشین است که شهر را به سوی دوقطبی شدن پیش می‌برد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که دلیل مهاجرت‌های بی رویه به این شهر و سیاست‌های غلط دولت در ادغام روستاها به محدوده شهر و شهرک‌سازی‌ها در حاشیه شهر به خصوص مناطق جنوب غربی هم باعث از بین رفتن کارکردهای روستا به عنوان مکان مولد اقتصادی و انسجام اجتماعی شده است و هم باعث درگرونی ریخت روستا از دو لحاظ یاد شده و تبدیل مکان مولد به مکان مصرف کننده و هم جنین از بین رفتن اراضی مرغوب کشاورزی به نفع تاسیسات شهری شده است. سیاست‌گذاری‌های ضعیف اقتصادی در شهر، شکاف و دوگانگی بین فقیر و غنی افزایش یافته و رشت را مانند سایر شهرهای کشور دچار مسئله فقر نموده است، این امر بیانگر آن است که رشت با سرعت زیاد به سمت نابرابری اجتماعی و اقتصادی حرکت می‌کند.

در واقع، به خاطر سرعت رشد و گسترش شهر، خدمات موجود پاسخگوی نیازهای آنان نبوده و این امر باعث کمبود

امکانات و زیرساختها و دسترسی متفاوت محلات شهری، به خدمات مناسب شده است.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله که مستخرج از رساله دکتری است، حامی مالی نداشته است.

منابع

- ۱) احدی آقاحسن بیگلر، فاضل؛ نظم فر، حسین؛ معصومی، محمد تقی و آبروش، اکبر (۱۳۹۸). تحلیل فضایی فقر اجتماعی در شهر اردبیل، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، شماره ۸۵، صص. ۱۷۹-۱۵۱.
- ۲) اصغرپور، کسری؛ خانلو، نسیم؛ زیاری، کرامت الله و شالی امینی، وحید (۱۳۹۷). تحلیل فضایی فقر شهری در جهت رسیدن به عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: محله دزاشیب منطقه یک شهرداری تهران)، پژوهش‌های اخلاقی، دوره ۹، شماره ۱، صص. ۲۱-۳۶.
- ۳) احدی آقاحسن بیگلر، فاضل؛ نظم فر، حسین؛ معصومی، محمد تقی و آبروش، اکبر (۱۳۹۹). تحلیلی بر گستره فضایی فقر آموزشی در شهر اردبیل، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، شماره ۳۶، صص. ۳۸-۲۱.
- ۴) باباپور ورجاری، هودا (۱۳۸۹). تحلیل مکانی - فضایی مکان‌گزینی مراکز درمانی شهر رشت، گیلان: دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا.
- ۵) بزرگوار، علیرضا؛ زیاری، کرامت اله و تقوایی، مسعود (۱۳۹۶). سنجش مکانی پهنه‌های فقر شهری در شهرهای جدید (مورد مطالعه: شهر جدید هشتگرد)، مجلس و راهبرد، دوره ۲۴، شماره ۹۲، صص. ۲۷-۵.
- ۶) بمانیان، محمدرضا؛ رضایی راد، هادی و منصور رضایی، مجید (۱۳۹۰). ارزیابی خصیصه‌های اقتصادی در شناسایی گستره‌های فقر شهری با استفاده از تکنیک‌های Delphi و AHP (مطالعه موردی: شهر کاشمر)، دو فصلنامه مدیریت شهری، دوره ۹، شماره ۳۶، صص. ۱۶۶-۱۵۳.
- ۷) بهرامی رحمت اله (۱۳۹۷). تحلیلی بر فقر شهری در شهرهای استان کردستان، فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، دوره ۹، شماره ۱۷، صص. ۳۴-۲۵.
- ۸) حسینی، سیدعلی (۱۳۸۳). بررسی تحولات کالبدی شهر رشت در چارچوب آراء و نظریات توسعه شهری، فصلنامه فرهنگ گیلان، شماره ۲۳ و ۲۴.
- ۹) جواهری، حسن؛ حاتمی نژاد، حسین؛ زیاری، کرامت اله و پوراحمد، احمد (۱۳۹۳). رویکرد فازی و پهنه‌بندی فقر چندبعدی در فضاهای شهری (نمونه موردی: شهر کامیاران)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره ۴، شماره ۱۳، صص. ۳۰-۱۳.
- ۱۰) خسروانی، عباس؛ محسنی، رضا و صبوری خسروشاهی، علی (۱۳۹۸). رابطه فقر شهری با فرهنگ فقر در محله‌های فرودست شهر اراک، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره ۱۹، شماره ۷۲، صص. ۲۸۳-۳۲۲.
- ۱۱) موسی کاظمی، سیدمهدی؛ صفائی پور، مسعود؛ شریفی، عبدالنبی و عنافچه، خلف (۱۴۰۱). بازشناسی و سطح بندی گستره‌های فضایی فقر در کلان شهر اهواز، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، دوره ۵۴، شماره ۴.
- ۱۲) مجیدی خامنه، بتول و محمدی، علیرضا. (۱۳۸۴). درآمدی بر شناخت و سنجش فقر شهری، جغرافیا (نشریه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۳، شماره ۷، صص. ۱۴۵-۱۳۵.
- ۱۳) سازمان مسکن و شهرسازی گیلان (۱۳۸۶). طرح جامع شهر رشت، مشاور طرح کاوش، جلد دوم و سوم.
- ۱۴) روستایی، شهرپور؛ احدنژاد، محسن؛ اصغری زمانی، اکبر؛ زنگنه، علیرضا و سعیدی، شهرام (۱۳۹۴). ارزیابی فقر شهری در محلات اسکان غیررسمی شهر کرمانشاه با استفاده از مدل تحلیل عاملی (نمونه موردی: محله دولت‌آباد و شاطر آباد سال ۱۳۸۵)، نشریه علمی- پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی، دوره ۱۹، شماره ۵۳، صص. ۱۶۶-۱۳۷.
- ۱۵) روستایی، شهرپور؛ کریم زاده، حسین و زادولی، فاطمه (۱۳۹۵). بررسی تحلیل فضایی گسترش فقر شهری در شهر تبریز طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۷۵، آمایش جغرافیایی فضا، دوره ۶، شماره ۲۲، صص. ۱۳۶-۱۲۵.
- ۱۶) روستایی، شهرپور؛ رحمتی، خسرو و شیخی، عبدالله (۱۳۹۵). توزیع فضایی و پهنه‌بندی فقر شهری بر پایه مؤلفه‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی (مطالعه موردی: شهر میاندوآب)، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، ۸ (۳۰)، ۶۴-۴۳.

- ۱۷) روستایی، شهرپور؛ کریم زاده، حسین و زادولی، فاطمه (۱۳۹۷). مقایسه تحلیل آمار فضایی با آمار کلاسیک در تحلیل شاخص‌های اجتماعی فقر شهری تبریز، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره ۸، شماره ۳۱، صص. ۱۶۶-۱۵۳.
- ۱۸) رضایی، مریم؛ پناهی، مریم و ولی‌زاده، رضا (۱۴۰۱). تحلیلی بر زمینه‌ها و فرایندهای تأثیرگذار در سازمان‌یابی فضایی فقر شهری (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز)، مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی.
- ۱۹) سرائی، محمد حسین و یاراحمدی، منصوره (۱۴۰۲). تحلیلی بر مولفه‌های تبیین‌کننده فقر شهری در شهر اسفراین، فصلنامه جغرافیا، دوره ۲۱، شماره ۷۷، صص. ۲۰-۱.
- ۲۰) فرهادی خواه، حسین؛ حاتمی نژاد، حسین؛ شاهی، عارف و ظفری، مسعود (۱۳۹۶). تحلیل فضایی فقر شهری در سطح محله‌ها (نمونه پژوهی: شهر مشهد)، اقتصاد شهری، دوره ۲، شماره ۲، صص. ۱۷-۳۶.
- ۲۱) ممتاز، فریده، (۱۳۹۰). انحرافات اجتماعی (نظریه‌ها و دیدگاه‌ها)، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- ۲۲) موحد، علی؛ ولی نوری، سامان، (۱۳۹۶). تحلیل پویایی فقر شهری در کلان‌شهر تهران ۱۳۷۵-۹۰. جغرافیا، فصل نامه انجمن جغرافیای ایران، دوره ۱۵، شماره ۵۵، صص. ۵۰-۳۷.
- ۲۳) مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- ۲۴) عرب مازار، عباس و حسینی نژاد، مرتضی. (۱۳۸۷). عوامل مؤثر بر فقر خانوارهای شاغل روستایی در ایران، جستارهای اقتصادی، دوره ۱، شماره ۱، صص. ۶۷-۹۴.
- ۲۵) علیجانی، بهلول (۱۳۹۴). تغییر اقلیم در ایران با رویکرد سینوپتیک، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، دوره ۲۵، شماره ۲، صص. ۸۹-۱۱۳.
- ۲۶) نظم فر، حسین؛ محمدی حمیدی، سمیه و اکبری، مجید (۱۳۹۷). بررسی نابرابری‌های توسعه در استان‌های کشور در راستای تحقق توسعه پایدار، فصلنامه مجلس و راهبرد، دوره ۲۵، شماره ۹۴، صص. ۳۳۹-۲۹۷.
- ۲۷) نظم فر، حسین؛ عشقی چهار برج، علی و علوی، سعیده (۱۳۹۸). پایش توزیع فضایی فقر در استان‌های کشور، فصلنامه مجلس و راهبرد، دوره ۲۶، شماره ۱۰۰، صص. ۱۷۵-۱۴۹.
- ۲۸) عامر، نیک پور؛ محمد، سلیمانی و محمد، یاری (۱۴۰۰). تحلیل فضایی پویای فقر شهری و پهنه بندی آن در کلان شهر رشت، مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی دوره ۱۶، شماره ۲، صص. ۳۳۹-۳۵۲.
- 29) Asgharpur, K., Khanlou, N., Ziyari, K. & Shali Amini, V. (2017). Spatial analysis of urban poverty in the direction of achieving social justice (case study: Dezashib neighborhood, District 1 of Tehran Municipality), Ethical Researches, Vol.9, No.1, pp. 21-36. [Persian].
- 30) Ahadi Aghahasan Bigelo, F., Nazm Far, H., Masoumi, M., & Abroosh, A. (2018). Spatial analysis of social poverty in Ardabil city, Basij Strategic Studies Quarterly, No. 85, pp. 151-179. [Persian].
- 31) Arab Mazar, A. & Hosseini Nejad, M. (2007). Factors affecting the poverty of working rural households in Iran, Economic Surveys, Vol.1, N. 1, pp. 67-94. [Persian].
- 32) Alijani, B. (2014). Climate change in Iran with a synoptic approach, Journal of Geography and Regional Development, Vol. 25, No. 2, pp. 113-89. [Persian].
- 33) Ahadi Aghahasan Bigelo, Fazel., Nazmfar, H., Masoumi, M.T. & Abroosh, A. (2019). An analysis of the spatial extent of educational poverty in Ardabil city, Geography and Environmental Studies Quarterly, No. 36, pp. 21-38. [Persian].
- 34) (Babapour Varjari, H. (2009). Spatial-spatial analysis of choosing the location of medical centers in Rasht city, Gilan: Islamic Azad University, Rasht Branch, Master's Thesis in Geography. [Persian].
- 35) Baharoglu و D. & Kessides و Ch .(2002).Urban poverty, Sourcebook for PovertyReduction Strategies Chapter 16.
- 36) Chen, S. & Ravallion, M. (2007). Absolute poverty measures for the developing world, 1981-2004, Vol.104, No. 43, pp.16757-16762.
- 37) Bozorgvar, A., Ziyari, K. & Taghvae, M. (2016). Spatial measurement of urban poverty zones in new cities (case study: Hashtgerd new city), Majlis and Strategy, Vol. 24, No.92, pp. 27-5. [Persian].
- 38) Bamanian, M., Rezaei Rad, H. & Mansour Rezaei, M. (2010). Evaluation of economic characteristics in identifying the extent of urban poverty using Delphi and AHP techniques (case study: Kashmar city), two quarterly journals of urban management, Vol.9, No.36, pp.

- 166-153. [Persian].
- 39) Bahrami Rahmat, E. (2017). An analysis of urban poverty in the cities of Kurdistan province, the scientific-research quarterly of urban ecology research, Vol. 9, No.17, pp. 25-34. [Persian].
- 40) Davis, M. (2006), planet of slums, New York, Verso.
- 41) Duclos, J. & Araar, A. (2006). Poverty and equity: measurement, policy and estimation with DAD, Springer Science & Business Media, Vol. 4, New York, P.416.
- 42) Fischer, M. M. & Wang, J. (2011). Spatial data analysis: models, methods and techniques. Springer Science & Business Media.
- 43) Farhadikhah, H., Hataminejad, H., Shahi, A. & Zafari, M. (2016). Spatial analysis of urban poverty at the neighborhood level (research sample: Mashhad city), Urban Economy, Vol.2, No. 2, pp. 17-36.
- 44) Graif, C. Gladfelter, A. S. & Matthews, S. A. (2014). Urban poverty and neighborhood effects on crime: Incorporating spatial and network perspectives. Sociology compass, Vol.8, No.9, pp.1140-1155.
- 45) Paraschiv, M. (2012). Urban (in) Security and Assessment of Extreme Poverty: Residents Perception Referring to Homelessness in Bucharest, Procedia Environmental Sciences, Vol. 14, pp. 226 – 236.
- 46) Lanjouw, P. & Marra, M. R. (2018). Urban poverty across the spectrum of Vietnam's towns and cities. World Development, No.110, pp.295-306.
- 47) Liu, Y. Liu, J. & Zhou, Y. (2017). Spatio-temporal patterns of rural poverty in China and targeted poverty alleviation strategies. Journal of Rural Studies, No.52, pp.66-75.
- 48) Mumtaz, F. (2018). Social deviations (theories and perspectives), Tehran: Publishing Company. [Persian].
- 49) Mohed, A. & Veli Nouri, S. (2016). Dynamic analysis of urban poverty in Tehran metropolis 1996-2011, Geography, Quarterly of the Iranian Geography Society, Vol.15, No.55, pp. 37-50.
- 50) Musa Kazemi, S., Safipour, M., Sharifi, A. & Anafcheh, K. (2022). Recognizing and classifying the spatial extents of poverty in the metropolis of Ahvaz, human geography research, Vol.54, No. 4. [Persian].
- 51) Majidi Khamene, B. & Mohammadi, A. (2015). An introduction to recognizing and measuring urban poverty, Geography (Scientific-Research Journal of the Geographical Society of Iran), Vol. 3, No 7, pp. 135-145. [Persian].
- 52) Nazmfar, H., Mohammadi Hamidi, S. & Akbari, M. (2017). Investigating development inequalities in the country's provinces in order to achieve sustainable development, Majlis and Strategy Quarterly, Vol. 25, No. 94, pp. 339-297.
- 53) Nazmfar, H., Eshghi Chahar Burj, A. & Alavi, S. (2018). Monitoring the spatial distribution of poverty in the provinces of the country, Majlis and Strategy Quarterly, Vol.26, No. 100, pp. 149-175. [Persian].
- 54) Nikpour, A., Soleimani, M. & Yari, M. (2021). Spatial analysis of urban poverty dynamics and its zoning in the metropolitan city of Rasht, human settlements planning studies, 16th edition, No. 2, pp. 339-352. [Persian].
- 55) Pinoncelly, V. (2016). Poverty, place and inequality: why place-based approaches are key to tackling poverty and inequality. Royal Town Planning Institute, London.
- 56) Hosseini, S.A. (2013). Investigating the physical developments of Rasht city in the framework of opinions and theories of urban development, Gilan Culture Quarterly, No. 23 & 24. [Persian].
- 57) Housing and Urbanization Organization of Gilan (2006). Rasht City Master Plan, exploration plan consultant, Vol.3. [Persian].
- 58) Iran Statistics Center, (2015). General population and housing census. [Persian].
- 59) Javaheri, H., Hataminejad, H., Ziyari, K. & Pourahmad, A. (2013). Fuzzy approach and multidimensional poverty zoning in urban spaces (case example: Kamiyaran city), Regional Planning Quarterly, Vol.4, No. 13, pp. 13-30. [Persian].
- 60) Khosrwan, A., Mohseni, R. & Sabouri Khosrowshahi, A. (2018). The relationship between urban poverty and the culture of poverty in the lower neighborhoods of Arak city", Social

- Welfare Quarterly, Vol. 19, No. 72, pp. 283-322. [Persian].
- 61) Ren, C. (2011). Modeling poverty dynamics in moderate-poverty neighborhoods: a multi-level approach (Doctoral dissertation, The Ohio State University).
 - 62) Tong, X. & Kim, J. H. (2019). Concentration or diffusion? Exploring the emerging spatial dynamics of poverty distribution in Southern California. *Cities*, No.85, pp.15-24.
 - 63) Rural, Sh., Ahdanjad, M., Asghari Zamani, A., Zanganeh, A. & Saidi, Sh. (2014). Evaluation of urban poverty in informal settlements of Kermanshah city using factor analysis model (case example: Dolatabad and Shatarabad neighborhoods in 2015), *Geography and Planning Scientific-Research Journal*, Vol. 19, No.53, pp. 166-137. [Persian].
 - 64) Rural, Sh., Karimzadeh, H. & Zadoli, F. (2015). Investigating the spatial analysis of the spread of urban poverty in the city of Tabriz during the years 1375-1385, *Space Geographic Survey*, Vol. 6, No. 22, pp. 136-125. [Persian].
 - 65) Rural, Sh., Rahmati, Kh. & Sheikhi, A. (2015). Spatial distribution and zoning of urban poverty based on social, economic and physical components (case study: Miandoab city), *Zagros Perspective Geography and Urban Planning Quarterly*, Vol.8, No.30, pp. 64-43.
 - 66) Rural, Sh., Karimzadeh, H. & Zadoli, F.(2017). Comparison of the analysis of spatial statistics with classical statistics in the analysis of social indicators of urban poverty in Tabriz, *Regional Planning Quarterly*, Vol.8, No.31, pp. 166-153. [Persian].
 - 67) Rezaei, M., Panahi, M. & Walizadeh, R. (2022). An analysis of the influencing factors and processes in the spatial organization of urban poverty (case study: Tabriz metropolis), *human settlement planning studies*. [Persian].
 - 68) Sarai, M. H. & Yarahamdi, M. (2023). An analysis of the explanatory components of urban poverty in the city of Esfrain, *Geography Quarterly*, Vol. 21, No. 77, pp. 1-20. [Persian].
 - 69) Sani, N.S., Rahman, M.A., Bakar, A.A., Sahran, S. & Sarim, H. M. (2018). Machine Learning Approach for Bottom 40 Percent Households (B40) Poverty Classification. *International Journal on Advanced Science, Engineering and Information Technology*, Vol.8, No.4-2, pp.1698-1705.
 - 70) Sekkat, K. (2017). Urban concentration and poverty in developing countries. *Growth and Change*, Vol.48, No. 3, PP.435-458.
 - 71) Simler, K., Harrower, S. & Massingarella, C. (2004). Estimating poverty indices from simple indicator surveys. In conference on Growth, poverty reduction and human development in Africa, Centre for the Study of African Economies, University of Oxford, pp. 21-21.
 - 72) Zakaria, N.H., Hassan, R., Othman, M.R., Zakaria, Z. & Kasim, S. (2017). A Review on Classification of the Urban Poverty Using the Artificial Intelligence Method. *Journal of Asian Scientific Research*, Vol.7, No.11, pp. 450-458.
 - 73) Zhou, Y., Guo, Y. & Liu, Y. (2018). Comprehensive measurement of county poverty and anti-poverty targeting after 2020 in China. *Acta Geograph. Sin.* Vol.73, No.8, pp.1478-1493.